

L. lat.
92w

L. lat.

92^w

Bockemüller

Programm

des

Gymnasii zu Stade

für das Schuljahr

Ostern 18 $\frac{59}{60}$.

Inhalt:

- I. Fr. Bockemülleri collaboratoris commentatio de elisione, quae in versu Romanorum hexametro admittitur.
- II. Schulchronik von C. H. Plag, Director.

Stade.

Druck von A. Pockwitz.

Programm

1898

Sammlung in 3 Bänden

Für das Schuljahr

Dev. 13,5

I.

De elisione, quae in versu Romanorum hexametro admittitur.

Cic. orat. §. 147. Omnium magnarum artium sicut arborum altitudo nos delectat, radices stirpesque non item, sed esse sine illis non potest.

Qui de usu et ratione elisionis conatur scribere, ei praeter ceteris explicandum est, quale discrimen inter elisionem et synaloephen videatur statuendum. Ejus rei satis arduas difficultates inde potissimum ortas, quod veteres grammatici voce elisionis aut ignorata aut repudiata saepe fecerunt mentionem synaloephes, *συμπλοκῆς*, complexionis, syniceseos, synecphoneoseos etc., nunquam elisionis, hoc loco facilius praeterire licet, quod de uno versu heroico disserere nobis est propositum. Neque vero nos in ambitu rei definiendo ex libidine egisse neque ea quae appareant similia removisse caussa, quae ex argumento petita sit, cogente nulla, diserte cum Ennii tum Horatii docent exempla. Sicuti enim ille in versibus iambicis haud raro binas vel ternas admisit elisiones easque durissimas vix autem in denis versibus heroicis unam syllabam decurtare ausus est, pari modo in hoc poeta elegantissimo secernendus est lyricus a satirico. cf. ea quae Lachmannus dicit de elisione in carminibus adhibita ad Lucr. I. 933. pag. 66 med. Itaque in ipsis poeseos generibus quaerenda est caussa, quorum alterum familiaritatem vitae quotidianae affectans quam plurimas admittit elisiones, alterum sublimia quaeritans consuetudinis

licentiam adhibere non dignatum est, nisi intra fines accurate constitutos. Quae quum ita sint, omittamus Quinctiliani locum celeberrimum (instit. orat. 9, 4, 33. cf. Reisig praelect. §. 165), quem constat in usum oratoris praecepta sua dedisse, praesertim quum lex ab illo proposita: „et nonnunquam hiulca etiam decent faciuntque ampliora quaedam ut pulcra oratione acta omnino jactare,“ minime in poetas quadret dactylicos. Nam quum a-o, o-u (ut in laudatis subsistamus vocalibus) indole sua complexioni repugnent, elidantur oportet: praeterea omnis Lucret. 4, 88; frustra oppositum Verg. Georg. 3, 373; alia horrendus Verg. Aen. 9, 21; ipsa opus Val. Fl. 7, 176; supra homines Verg. Aen. 12, 839; contra objicies Ovid amor. 2, 2, 37; contra omnes Val. Fl. 4, 689; contra hominem Dion. Cat. 4, 34, 1; circa omnem Grat. Falisc. 241; circa omnes Val. Fl. 8, 2; una omnes Verg. Aen. 5, 830; 8, 105; 8, 689; Val. Fl. 1, 501; 8, 412. Sil. Ital. 1, 410 etc.; — adeo ut Lucret. 5, 573; ex animo ut 3, 912; spatio ut 4, 177; secreto umore 5, 447; in medio ut 5, 486; servato ut Prop. eleg. 1, 21, 5; laqueo uxorem Horat. sat. 2, 3, 131; ergo ubi Lucan. Phars. 2, 16. 628 saepissime; ergo utrimque Lucan. Phars. 7, 385; ergo humeros Val. Fl. 1, 659; ergo ut Verg. Aen. 11, 799; Stat. Theb. 9, 602; 7, 151 etc.; immo ubi Verg. Aen. 9, 98; quando utrumque Lucret. 1, 495; ambo uter Horat. sat. 2, 3, 180; rubro ubi Horat. sat. 2, 6, 102 etc. Neque magis poetas dactylicos ante oculos habuisse Quinctilianum scribentem l. l.: „pessime longae, quae easdem inter se litteras committunt, sonabunt“ multis et argumentis et exemplis paullo post confirmabimus, ubi de elisione vocalium sermo erit, quas sequitur altera, quae ejusdem est qualitatis. Omittamus igitur hunc auctorem in aliis quidem rebus gravissimum, in hac autem quaestiuncula, quum ad hexametrum non spectaverit, minus idoneum simulque cum eo M. Tullium orat. §. 150. 152, omittamus etiam Godofredum Hermannum doctr. metr. pag. 26, Reisigium, praelect. §. 165, Car. Leop. Schneiderum Gr. Lat. I. 1.

pag. 132, Benarium *Öömische Lautlehre* I. pag. 113, qui rem in universum tractantes quaestionem nobis propositam ita dirimunt, ut complexionem aut damnent omnino (Benar.) aut pro elisione prorsus substituendam censeant. Nobis autem in animo est de eo elisionis genere tantummodo scribere, quod intra fines versus heroici admittitur. —

Hexametri natura et pedestri sermoni contraria et aliena ab usu et ratione versus iambici in eo potissimum cernitur, quod ex duodecim, quas habet particulas, undecima quaeque unum atque idem temporis spatium complet in enunciando et ultima sola relinquitur indifferens. Hoc lex postulat, eademque prohibet (ut est populi Romani ingenium prae ceteris magnopere severum unaquaque in lege servanda), quo minus mensurae rationes, quae sunt simplicissimae, vel synaloephe vel complexione vel alio quodam adminiculo, quo efficiatur, ut servata utriusque vocalis qualitate quantitati aliquid addatur, spatio unicuique particulae lege attributo nimis extenso turbentur et confundantur. Nam fieri non potest, quin quisquam, etiamsi naturae liberalitas summa volubilitate linguae eum praediderit, plus temporis consumat in comprehendendis duabus syllabis, quae sunt breves, quam in una syllaba brevi enuncianda (cf. *fraterna Erycis Aen. 5, 24*). Idem fere accidit in collisione vocalium, quarum quae antecedit brevis, quae sequitur longa est aut natura aut positione. Inde sequitur, ut intra fines versus heroici unus modo reperiat locus, qui admittit complexionem vel synaloephen, thesin dico sextam, quae ea est, ut syllabam patiat indifferentem. Cui loco, quum accuratam mensuram non postulet, nihil obstat quominus synaloephen assignemus i. e. in vocalium collisione eam enunciationem praeferamus, in qua utraque vocalis audiatur quamvis obscure. Hujusmodi sunt: rei *Lucret. 3, 916*; alvei *Sil. Ital. 14, 229*; baltei *Verg. Aen. 10, 496*; aureis *Verg. Aen. 1, 726*; 5, 352; 8, 553; Val. Fl. 6, 71; alveo *Verg. 6, 412*; 7, 33; 7, 303; 9, 32;

Georg. 2, 453; Ovid. met. 1, 423; amor. 2, 13, 9; fast. 5, 637; Tibull. eleg. 2, 1, 49; Stat. Theb. 9, 225; Sil. Ital. 3, 450; 4, 602; 9, 188; 14, 428; aureo Verg. Aen. 8, 372; 10, 116; Ovid. her. 6, 49; 12, 201; Caphareo Sil. Ital. 14, 143; Mnestheo Verg. Aen. 10, 129; Peleo Catull. epithal. 337; Tereo Ovid. met. 6, 635; Nereo Stat. Theb. 5, 49; Tydeo Stat. Theb. 3, 84; Typhoeo Claud. bell. Get. 63; Enipeo Prop. 4, 18, 13; 1, 13, 21; Prometheo Prop. 4, 4, 7; Orpheo Ovid. amor. 3, 9, 21; Perseo Ovid. her. 15, 35; Theseo Ovid. art. amat. 3, 457; aurea Ovid. metam. 12, 395; Lucret 2, 829 ex emendatione Lachmanni; aurea Ovid. amor. 1, 8, 59; ostrea Horat. sat. 2, 2, 21; cerea Id. ibid. 1, 8, 43; lineas Manil. astron. 2, 361; Orpheia Verg. ecl. 6, 30; Typhoea Verg. Georg. 1, 279; Ovid. met. 3, 303; balteum epitom. Iliad. 632; alveum Stat. Theb. 5, 1. cf. Lachmannum ad Lucret. 2 pag. 193, qui aliam ibi exponit sententiam; evoe Cat. epithal. 61; Ovid. art. amat. 3, 157; euhoe Juven. sat. 7, 62. —

Sufficiant haec de synaloephe vel ea pronunciandi ratione, in qua utriusque vocalis qualitas servatur. Sed priusquam ad elisionem transeamus explicandam et enarremus, quando et qua ratione placidus versus heroici tenor collisione plurium vocalium impeditus servetur antecedente vocali detruncata, aliam rem, quae cum synaloephe arctissime cohaeret, paucis attingere opus est. Inquirendum enim restat, num collidentes vocales cum metri lege conciliari possint ita, ut secundum leges linguae in unum concrecant sonum vel, id quod idem est aliis verbis expressum, num poetae idem effici per lectorem in scandendo hexametro voluerint, quod per linguae ingenium in singulis vocibus paullatim factum est, complexionem duarum vocalium in unam diphthongum. Quod fieri posse etiamsi concederemus, tamen elisio non foret prorsus remota, quum multa restarent exempla non alia ratione metri vinculis aptanda nisi vocali altera omissa. Sic coeunt sine

ulla difficultate vocales a et e in diphthongum ae cum legitimam tum acceptam linguae Latinae, sed elisione opus est non complexione, ubi dactylus requiritur non creticus cf. Aen. 2, 482. robora et; 493 janua et; 3, 353. Pergama et; 378. aequora et; 4, 221. regia et; 332. lumina et; 645. limina et; 6, 135. Tartara et; 516. Pergama et; Lucan. 1, 487. curia et; Sil. Ital. 13, 293. improba Erinnys; 294. ipsa etiam; 15, 521. Spicula Elissaeis; 682. specula et; etc. — Tamen concedendum foret satis latum elisionis ambitum ea complexione adhibita in multo augustiores deduci fines. Sed novus scrupulus inde nostro animo injicitur, quod ne unum quidem exstat exemplum, si fides habenda est editionibus nostris, ubi duae syllabae breves in unam contractae pro longa adhibentur. Nolumus autem in re satis gravi incurren-tes in difficultatem, quam casu ortam aliquis dixerit, breviores esse, et parati sumus eos etiam sub examen vocare locos, ubi complexioni non adversatur metrum. Quod fieri apertum est in collisione vocalium a vel e et u, unde oritur contractione adhibita ae, au; e vel i et u, quae coeunt in ei, eu; o vel e et i = oe, oi. Attamen hac in re magnopere cavendum est, ne linguae leges aliunde petamus quam ab elegantia et consuetudine aequalium. Neque enim Italis nostris volubilitate linguae egregiis (cf. Lachmannum de vocibus iambicis ad Lucret. II. pag. 200) neque vernaculae linguae indoli quidquam auctoritatis attribuendum consemus ad quaestionem hanc dirimendam. Nam sicuti pueris non eadem placent quae senibus, neque eadem Aethiopi quae Francogallo, pari modo etiam populorum et saeculorum ratio habenda est, quum ea lubet investigare, quae aliquando doctis hominibus, quales Romanorum poetas fuisse constat, placebant. Qua in re dijudicanda ne ab eo aberremus quod est verum, duae res nobis sint normae: et ratio, qua apud Romanos diphthongi adhibentur accuratius descripta a Benario (Römische Lautlehre cap. I.), et complexio poetarum, quam synicesin appellant grammatici. Haec poetarum synicesis, per quam duae syllabae intra unius verbi fines com-

prehenduntur, hoc magis regulae nobis esse potest, quales complexiones Romanis placuerint, quales displicuerint, quod vix quemquam exstare arbitror non paratum concedere, facilius ferri posse duarum syllabarum complexionem quam verborum.

Et primo quidem obtutu cum facile tum legitime per complexionem comprehendendi videntur discretæ vocales *e - i* in unam diphthongum ei consuetudine et Graecorum et Germanorum satis tritam. Sed eadem diphthongus Romanorum aures videtur offendisse. Neque enim in verborum vel radicibus vel terminationibus unquam occurrit, si voculas *hei*, *eia* excipias (quae, quum sint interjectiones, non ad eandem cum reliquis vocibus diriguntur normam, cf. Benari I. pag. 77 seq., Schneider I. 1. pag. 62-73), neque in verbis a Graecia petitis relictæ est intacta, cf. *Δαρεῖος* = Darius, *Πυθαγορεῖος* = Pythagoreus. Optimo igitur cum jure novissimi poetarum interpretes hujusmodi formas remove coeperunt, quippe quae non ad scriptores ipsos sed ad librariorum negligentiam sint referendae. Ovid. met. 1, 598. Lyrceia Vulg., Lyrcea Maur. Haupt; Ovid. met. 7, 223 Cretheis Vulg. ex conject. orta, Threces Hpt.; Ovid. fast. 3, 105 Pleiadas Atlanteas Merkel, ubi cod. Ilf. praebet Pliadas cf. Val. Fl. 2, 357. Idem affirmare mihi videntur nomina Graeca, quae in eus exeuntia genetivum secundum alteram declinationem formant in *i*. In eorum nonnullis enim factum est, ut antecedens *e* elideretur Verg. Aen. 1, 30 immitis Achilli; 1, 41. Ajacis Oili, qua de re accurate disputavit Philippus Wagnerus ad 1, 30. Attamen Viro Clarissimo explicanti derivata haec verba ab obsoleta Dorium vel Aeolum forma *Ἀχιλλῆος* legitime exire in Achilli vel Achillis non Achillei ut non assentiar, efficit vox Oili, quam ad Dores referri posse ipse desperat. Praeferenda igitur alia explicatio. Derivanda est forma Achilli ab Achilleus ut Ilionei ab Ilioneus illo tantum discrimine interposito, quod Achilli nomen ut herois clarissimi inde ab antiquissimis temporibus, ante poetarum Latinorum

aetatem in omnium ore erat et quotidiana consuetudine contrahi solebat. Quid igitur mirum, quod poetae usum potius quam rationem secuti scribere malebant Achilli quam Achillei? In Ilioneo autem et similibus res fuit paullo alia. Quum serius et per poetas innotescerent, in eis scribendis sequenda fuit ratio, quae postulat Ilionei, in pronuntiandis analogia, quae flagitat, ut vocales e - i non in ei sed in i contrahantur. Ubique igitur cogente metro huiusmodi syllabas, sive in thesi sexta, quam etiam synaloephen admittere supra demonstravimus, sive in alio versus loco sunt positae, in i comprehendas censeo. Huc referenda sunt: Ilionei Verg. Aen. 1, 120; 7, 249; 9, 501; Tyrrhei 7, 532; Phenei 8, 165; Stat. Theb. 9, 847; Nerei Aen. 8, 383; 10, 764; Nemesian. 272; Protei Aen. 11, 262; Idomenei 11, 265; Thesei Catull. epith. 120; Ciris 101; Ovid. am. 1, 7, 15; fast. 6, 731; Pelei Catull. epith. 383; Cephēi Cic. Arat. 3, 286; Promethei Verg. Ecl. 6, 42; Valer. Fl. 5, 155; Prop. eleg. 2, 1, 69; Terei Verg. Ecl. 6, 78; Caphareī Cul. 352; Mnesthei Stat. Theb. 6, 706; Orphei Cul. 277; Celei Verg. Georg. 1, 165; Nelei Ovid. met. 2, 689; Persei 5, 201; (Prop. eleg. 3, 29, 4; 3, 24, 22); Ulixēi Ovid. met. 14, 159. 671; Horat. epist. 1, 6, 63; 1, 7, 40; Enipei Lucan. Phars. 7, 224; Phineī Valer. Fl. 4, 425; 5, 128; Prop. eleg. 4, 4, 41; Lyncei Horat. sat. 1, 2, 90; Capanei Prop. eleg. 3, 33, 40; Atrei Ovid. am. 3, 12, 39. — Idem in dativi forma paullo inusitatiorē statuendum esse docet optimi Medicei codicis scriptura Verg. Aen. 5, 184 Mnesthi pro vulgari Mnesthei. Similia sunt: Orphei Verg. Ecl. 4, 57; Georg. 4, 545. 553; Claud. ep. 2, 33. — Denique quod ad Penēi Verg. Georg. 4, 353; Lucan. Phars. 3, 191; Vultēi Horat. epist. 1, 7, 91. pertinet, non habeo, quod Doctissimo Jahnio opponam, qui ad Verg. Georg. 4, 243. docet antecedentem vocalem e correptam esse a poetis. — Itaque magnopere cavendum, ne Romanorum carminibus diphthongi sonum inuramus alienissimae ab usu

linguae elegantioris. Noli igitur in scandendo comprehendere anteire, anteibat, anteiret, anteit etc., quae potius elisa priore vocali sunt pronuncianda: Sil. Ital. 2, 348; 5, 355; 9, 437; 13, 116; 13, 617; 14, 456; 16, 561; Verg. Aen. 12, 84; Lucret. 4, 139; Ovid. met. 11, 65; 13, 366; Stat. Theb. 4, 182; 3, 165; 7, 109; 7, 339; 10, 394; Valer. Fl. 1, 31; Manil. astr. 5, 77; Claud. de vi cons. Honor. 377; Horat. epist. 1, 2, 70; Prop. eleg. 1, 6, 19; 2, 3, 41; Ovid. fast. 6, 117, praesertim quum Tacitus scripserit teste Lachmanno ann. 5, 6 antibo; 3, 29 antissent; Ovid. a. a. 2, 726 anteat; Grat. 385 antire. Deinde ne voculae quidem *de in*, deinde sescenties a poetis *μονοσυλλαβῶς* vel *δισυλλαβῶς* usurpatae rem caussis, quas attulimus, satis probatam in dubium revocare possunt. Neque enim in unam diphthongum ei comprehenduntur, neque prior vocalis (quae brevis est cf. Verg. Aen. 3, 464) eliditur, ut in dehinc Verg. Aen. 1, 131; 256; 6, 678; 9, 480; Stat. Theb. 4, 625; 2, 100; Achill. 1, 370; Valer. Fl. 7, 596; Horat. sat. 1, 5, 97; Prop. eleg. 2, 4, 6; Ovid. fast. 6, 780; eidem Manil. astron. 3, 73; 487; Juven. sat. 14, 30; aerei Verg. Aen. 7, 609; 12, 541; ferrei-que 6, 280, quod fieri posse probabiliter negat Benari I. pag. 80, sed altera per apocopen devoratur, quod in est = 'st, es = 's, etc. moris fuisse Lachmannus cum alibi tum ad Lucret. II. pag. 159 demonstravit. Quae quum ita sint, pauca tantummodo restant, quae per synicesin comprehendenda censeantur: deinceps Lucr. 2, 333; Horat. sat. 2, 8, 80; ei Catull. 82, 3; rei Lucret. 4, 882; eicit 3, 875; 4, 1264; reice Verg. Ecl. 3, 96 aut antiqua ut Lucretii, Catulli, Vergilii adolescentis, aut aliena ab elegantia poetae heroici ut exemplum Horatii. Nam versus hexametros Horatii, Persii, Juvenalis multa praebere, quae saturae propria sunt non versus heroici, paullo post accuratius demonstrabimus. —

Jam brevibus licet esse nobis de collisione vocalium e - o quae annotavimus enarrantibus. Quod Vergilius

scripsit bis uno eodemque Ecl. 8, 81; Aen. 12, 847
haud dubie ita pronunciandum est, ut o et e prorsus
delitescant = unodemque, (neque ea elisio molestior est
in tam trita verborum junctura, quam illud Ciceronis
Cauneas = cave ne eas) et in Aen. 8, 292. Eurystheo
illud e ascripticum eo certius in scandendo opprimatur
oportet, quod ultima verbi syllaba in arsi posita cum
vocem requirit firmiorem tum vocales obscuriores et pa-
rum distinctas reformidat. In quae incidi reliqua aut
novissimis temporibus sunt emendata Catull. 64, 178.
Idomeneosne = Idomeneusne Lachm. ad Lucr. 3, 917,
aut restant emendanda: Lucret. 2, 663 eodem sub te-
gmine = sub eodem tegmine; 4, 308. convertit eodem,
quod praebent Oblongus et Quadratus, videtur restituen-
dum; 6, 961. atque eodem pacto = atque eadem pariter;
Cic. Arat. 473. transponenda sunt verba non spatio pro-
trita feruntur semper eodem; Prop. eleg. 2, 8, 26. hoc
eodem = hocce meo; Id. 5, 7; 7, 8. eosdem cum cod. =
hos, hosdem; Cat. distich. 1, 18, 2 non eosdem in cursu =
non equitum in cursu. Denique de seorsum, seor-
sus, deorsum etc. in Lucretii carmine frequentibus
satis est leviter in transitu attigisse, easdem voces haud
raro contractas usurpari sorsus, dorsum. Confer ea quae
Lachmannus affert ad Lucr. pag. 135.

Deinde jam supersedemus accuratiore quaestione, quae
ex ordine rerum nunc est proponenda, num synicesis sta-
tuenda sit in collisione vocalium e-a, Virorum Clarissi-
morum opera, qui aut correxerunt Lucretii torreat 3,
197 = torres (Lachm.); eadem 2, 693 = isdem (Goe-
bel quaest. Lucret.), aut verba, quae huc spectant, ante-
acto, anteacta, anteambulo discretis partibus esse
scribenda docuerunt (Klotz ling. Lat. lexic. s. v.) Lucret.
5, 174; Ovid. am. 2, 8, 25; Mart. epigr. 2, 18, 5.
Ex iis autem, quae supra diximus pag. 10, intelligitur
antecedens e inter pronunciandum elidi in aurea Verg.
Aen. 1, 698; 7, 190; alvearia Georg. 4, 34. ita ut
restent duo tantummodo verae syniceseos exempla Lucret.

4, 742. 784. eadem, quae quidem in poeta elegantiore vix ferri posset, in Lucretio autem, praesertim quum in thesi sit posita, est admittenda. Sed in altero ejusdem poetae versu nimis facilis est emendatio, quam ut eam praetermittere possimus I. 306. eadem dispansae = et eae dispansae. —

Praeterea quo major est admiratio nostra, quod poetae propter elegantiam minime laudati in una tantum voce conati sunt vocales a - e concrecentes diphthongo ae comprehendere alioquin Romanis haud ingrata (Varro Attac. apud Quinct. I., 5, 18. Phaethon διουλλαβῶς, Manil. Astron. 2, 42. Phaetontem τριουλλαβῶς), eo firmitus nobis inde nascitur argumentum, maxime aversatos esse Romanorum animos synicesin viris doctissimis immerito probatam. —

Primo quidem obtutu difficultatem praebere videantur collidentes vocales o - a, quum neque synaloephe statuenda sit praeter thesin sextam, neque iis insit elementum liquidum ad efficiendam vocalium concordiam. Sed exempla poetarum et paucissima sunt et alia scribendi ratione removenda. Quod pertinet ad formas coaluerunt, coalescere Lucret. 2, 1061; 6, 1066; Lucan. Phars. 10, 79. docuit Lachmannus ad Lucret. 2, 1061 contractam formam esse praefendam (coalescere). In quo ad autem Lucret. 2, 850; 5, 1031. 1212. 1431; Horat. sat. 2, 3, 91. vix casui attribui posse crediderim, quod bis optimi Lucretii codices, Oblongus et Quadratus Lachmanni, non quoad sed quod praebent. Quae ad laudatas accedunt complexiones pari modo aut antiquiorum poetarum sunt parumque hac in re diligentium: Ev o e Catull. epithal. 256 bis; Arct o e. Cic. Arat. 3, 693; qu o i - vis Catull. 113, 1; — aut alia atque recepta est pronunciatione: proinde = pronde (cf. ea quae supra de vocula deinde diximus); prout Horat. sat. 2, 6, 67 = prot (non prut, ut Benarius postulat, quum praepositionem pro ut Graecorum πρὸ nusquam elisionem pati

constet), — aut meliore scribendi ratione facillime removen-
tur: probeat, probet Lucret. 1, 977; 3, 862 non
prohibeat, prohibet (Lachm.). —

Postremo etiam in vocalibus bis repetitis e-e, i-i,
o-o, u-u non synicesin sed contractionem statuendam
esse profitendum erit ei, qui attente perlegerit annotatio-
nes Lachmanni ad Lucret. I., 43; 5, 85; 2, 1061. Ea
contractio saepius scribendi ratione exprimitur, tamen non
ubique. Huc spectant deerat, deesse, deest, deessem, de-
erunt, deero, deerit, deerrasse, deerrarunt, deerraverat,
vehemens, vehementius, vehementer = derat, vementer
etc.; coperiunt Lucret. 6, 491; coperuisse 5, 342;
currum Verg. Aen. 6, 653; passum Mart. epigr. 2,
5, 3; nonis Junis Enn. ap. Cic. de rep. 1, 16; in-
gratis, gratis. Lucret. Mart. Luc.; Lavinis Prop.
3, 33, 64; taenis Verg. Aen. 5, 269; denaris Mart.
epigr. 1, 117, 17; 9, 100, 1; Vipsanis Id. 4, 18, 1;
abi Stat. Achill. 2, 438; idem Horat. epist. 1, 1, 82;
Ovid Heroid. 20, 75. —

Hac in re quum pro certo affirmare possimus, nos
neque de consilio exempla praetermississe, quae gravius
ad synicesin dijudicandam afferant testimonium, neque
satis negligenter tantummodo ea investigasse, firmior no-
bis stat sententia, poetas aetatis cum aureae tum argen-
teae multum operae et diligentiae impendisse synicesi evi-
tandae. Inde sequitur, ut nobis quoque magnopere sit
cavendum, ne complexionem Romanis ingratam pro elisione
substituamus in versibus scandendis. —

Plane alia res est in collisione vocalium, quarum
prior est i vel u. Eae facillime propter duplicem suam
naturam synaeresin admittunt, ita tamen ut antece-
dens syllaba producat exceptis verbis Graecis, quae vo-
calem servant puram cf. Maur. Haupt. observ. crit. pag. 67.
Lachm. ad Lucret. pag. 193. 280. Huc pertinent:

1) i-a: semjanimis, semjambusta Sil. Ital. 2, 681; 14, 63; Ovid. Trist. 1, 3, 92; semjada-perta Ovid. amor. 1, 6, 4; Lavinjaque Verg. Aen. 1, 2; omnja Id. 6, 33; precantja 7, 237; Form-jano Catull. 114, 1; si qua etjam Lucil. Aetna 132; ebulljat Pers. sat. 2, 10; condjat Juven. sat. 7, 185.

2) i-e: semjermem Sil. Ital. 12, 467; abje-gnae (Prop. eleg. 4, 18, 12; 5, 1, 42); Ovid. a. a. 3, 469; abjete Sil. Ital. 3, 442; 6, 352; Verg. Aen. 2, 16; 5, 663; 8, 599; 9, 674; 11, 667; arjete Sil. Ital. 5, 554; 12, 40. 535; 16, 696; Verg. Aen. 2, 492; 7, 175; 12, 706; arjetas Valer. Flacc. 6, 368; arjetat Sil. Ital. 4, 149; Verg. Aen. 11, 890; parjete Sil. Ital. 2, 361; Verg. Aen. 2, 442; 5, 589; Georg. 4, 297; Colum. 10, 27. stelljo et Verg. Georg. 4, 243.

3) i-o: semjhominiis Sil. Ital. 11, 180; Verg. Aen. 8, 194; Ovid. met. 12, 536; Colum. 10, 19; semjoboli Priscian de pond. et mens. 8; fluvjorum Verg. Georg. 1, 482; molljor Manil. astron. 1, 479; verba scio, nescio Verg. Georg. 1, 412; 4, 55; Aen. 3, 602 huc non referenda cum Philippo Wagnero sed pro dactylis habenda esse paulla post demonstrabo.

4) i-u: semjusta Sil. Ital. 5, 515; 17, 103; Verg. Aen. 3, 578; 5, 697; 11, 200; Lucan. Phars. 8, 745. 786. 792; 9, 3; 10, 496; Ovid. fast. 4, 167; (Veronensjum Catull. 100, 2); Antjum Ovid. met. 15, 718; ludjum Juven. sat. 6, 82. De voce connubii hodie quidem vix dubium est, quin antepenultima anceps sit, ita ut postulante metro modo brevis modo longa adhibeatur. Nam praeterquam quod haec syllaba in compositis subnuba, pronuba corripitur, etiam exemplum, quod postulaverat satis certum correptae syllabae Lachmannus, inventum est in Claudiani pentametro ep. 2, 18, vectigal meritae connubiale lyrae.

5) u-a: genva Sil. Ital. 1, 529; Stat. Theb. 8, 156; Verg. Aen. 12, 905; sua Verg. Ecl. 7, 54; sinvatis Sil. Ital. 6, 226; sinvato Id. 7, 503; 10, 181; extenvantur Lucret. 4, 1254.

6) ue: dvellica Lucret. 2, 662; tenvem Lucret. 4, 729. 1234; 6, 1168; 1192; Seren. Sam. 325.

7) ui: tenvis Lucret. 1, 875; 2, 232; 3, 232; 448; 4, 83. 746. 898; 5, 148; Priscian. 111; Verg. Georg. 2, 180; tenvius Lucret. 3, 243; tenvia Sil. Ital. 4, 147; Lucr. 3, 383; 4, 64; 4, 724. 726. 741. 754. 800. 805. 1088; 6, 463. 1186; Verg. Georg. 1, 397; 4, 38; 2, 121; Val. Fl. 6, 225; Pers. sat. 5, 93; patruī Stat. Theb. 4, 329; cui Verg. Aen. 6, 812; Georg. 1, 14; cuius Lucret. 4, 1081.

8) uo: suo Lucret. 1, 1022; 5, 420.

Ex his, quae conguessimus, exemplis sequitur, ut synaeresis in collisione vocalium ia, ie, io, iu, ua, ue, ui poetis satis familiaris sit ea tamen lege servata, ut 1) collidentes vocales non in fronte vocis sint positae (excepta voce cui quae reliqua attuli: duellica, suo, sua antiquitatis prae se ferunt speciem), 2) ut antecedens syllaba positione fiat longa (de Lucret. 2, 991. or(i)unda cf. Lachm. de Stat. Theb. 4, 697; 5, 597; 6, 196; 12, 2; Silv. 1, 4, 36. tenvior Peerlkamp. ad Hor. carm. 2, 1 pag. 1616, qui hos locos omnes optimo cum jure corrigendos censet, ita ut vocabuli levis forma unicuique loco accommodata substituatur), 3) ut vocalis, quae diversae est qualitatis, sequatur. Et fructus, quem inde percipimus ad versus recte scandendos, non contemnendus nobis videtur esse. Nam quum Quintiliani locus sub initio dissertationis nostrae laudatus satis superque ostendat synaloephen lenius esse remedium non ferendo hiatui quam elisionem, illam adhibere nos oportet, ubicunque per leges linguae fieri potest. Synaeresin autem intra

unius vocis fines legitimam per leges linguae adhiberi posse etiam in diversis vocibus, quae metri vinculis artissima inter se cohaerent necessitudine, vix in dubitationem quisquam revocaverit. Itaque pronuncio synaeresi non elisione adhibita contra usum in scholis vulgarem voces in i vel u exeuntes omnes, nisi lex, quam supra proposui, refragatur. Quo facto loci complures, qui alioquin modo ac rationi, qua elisionem adhibitam esse mihi persuasum est, prorsus sunt contrarii, facillime removen-
tur. Sunt autem prae ceteris hi: [mj atque Catull. 77, 3]; eripuistj heu 77, 5; odj et 85, 1; (cessastj omnique 99, 12); [mj ex 99, 13]; (insperantj hoc 107, 2); nolj admirari 69, 1; satiatj agni Lucret. 2, 320; principalj aliquo 2, 423; imitarj aveo 3, 6; sopitj ubi 3, 431; miscerj absinthia 4, 222; 6, 930; amarj aliquid 4, 1126; rationj atque 6, 66; commolirj atque 6, 242; commu-
tarj aliqua 1, 593; immortalj aevo 2, 647; perturbarj anima 4, 927; divinj opus Verg. Ecl. 3, 37; ignarj hominumque Aen. 1, 333; jactatj undis 1, 442; con-
versj animi 2, 73; improvisj aderant 2, 182; ferrj acies 2, 333; instauratj animi 2, 451; vidj Hecubam 2, 501; respexj animum 2, 741; incusavj amens 2, 745; cessj et 2, 803; inconsultj abeunt 3, 452; vidj egomet 3, 623; vidj atro 3, 626; vixj et 4, 653; cunctj adsint 5, 70; connixj humeris 5, 264; donatj omnes 5, 268; lon-
gaevj hoc 5, 535; vidj et 6, 585; ausj omnes 6, 624; tectj auro 7, 279; nocendj artes 7, 338; improvisj ad-
sunt 7, 506; ipsj has 7, 595; Centaurj Homolen 7, 675; turbatj animi 8, 4; accirj omnes 9, 192; adnixj hastis 9, 229; victorj et 9, 268; Messapj habilem 9, 365; praemissj equites 9, 367; scutatj omnes 9, 370; glomeratj hostes 9, 440; fortunatj ambo 9, 446; con-
cussj animi 9, 497; fretj armis 9, 676; unj odiisque 10, 692; genitorj Amyco 10, 704; placatj animi 11, 300; turbatj animi 11, 451; crinalj auro 11, 576; rejectj armis 11, 630; pugnatorj operit 11, 680; cunctj ad 11, 801; signarj oculis 12, 3; tellurj hastas 12, 130; venientj Ebyso, 12, 299; spumosj amnes 12, 524; vidj

oculos 12, 638; suasj et 12, 814; vicistj et 12, 936; vidj equidem Georg. 1, 193; animosj Euri 2, 441; genitalj arvo 3, 136; ullj animum 4, 516; hortj opus Moret. 69; mundj oculus Ovid. met. 4, 228; fecistj hostem 5, 94; exhalarij animam 15, 528; inconsultj homines Grat. Fal. 4; — vidj ego: Ovid. met. 12, 327; 15, 262; Lucan. Phars. 6, 795; 9, 133; Stat. Theb. 8, 58; 11, 175; silv. 1, 2, 85; 2, 1, 101; Horat. sat. 1, 8, 23; Sil. Ital. 2, 430; Tibull. 1, 2, 91; Propert. eleg. 1, 13, (14) 15; 1, 5, 61. 67; 5, 2, 53; Ovid. am. 1, 2, 11; 2, 2, 47; 2, 12, 25; 3, 4, 13; 3, 11, 13; art. am. 3, 487; rem. am. 101; Trist. 2, 1, 143; 3, 4, 37; 3, 5, 11; 5, 8, 11; ep. ex P. 1, 1, 51; — vidj et: Stat. Theb. 10, 201; silv. 1, 2, 87; 2, 6, 30; vidj ubi Sab. ep. 1, 63; vidj animos Sil. Ital. 2, 324; vidj hominum Stat. Theb. 3, 641; vidj artes silv. 1, 3, 47; vidj omni 5, 1, 183; vidj altae 5, 1, 184; vidj etiam Ovid. her. 12, 91; nupsj equidem Stat. Theb. 7, 514; odj artus 8, 739; sensj et Valer. Fl. 4, 442; fregj Alpes Claud. bell. Get. 532; dixj equidem Horat. sat. 2, 5, 23; odj ego Prop. eleg. 4, 7, 27; respondj ego 5, 8, 81; sensj ego 5, 7, 36; dixj ego 5, 1, 89; novj aliquem Ovid. am. 2, 16, 19; venj et 3, 11, 26; sumpsj animum fast. 1, 147; (risj ego Mart. epigr. 1, 58, 2; dicj et 1, 100, 2; novj hominis 2, 40, 2; emj hortos 3, 62, 8); nolj homines Dion. Cat. 1, 27, 1; solj obluctandum Sil. Ital. 8, 10; Messapj ab origine 12, 393; longaevj ab origine 13, 86; descendentj avide 16, 635; conversj omnes Stat. Theb. 2, 262; permensj oculis 6, 760; venatorj Erymo Valer. Fl. 3, 194; Heraclitj et Lucil. Aetn. 537; sustentarij opibus 553; transmissj ab Stat. Theb. 4, 49 raptj oculis 6, 411; instructj armis 6, 912; motj omnes 8, 746; plenj oculos Val. Fl. 1, 298; moestj omnes 5, 63; quantj olus Horat. sat. 1, 6, 112; unj aequus. 2, 1, 70; quantj emtae 2, 3, 156; [mj obstet. 2, 6, 27; mj animum epist. 1, 8, 112]; auri atque Juven. sat. 8, 123; antestarij ego Horat. sat. 1, 9, 76.

Demonstrasse nobis videmur, ut paucis comprehendamus argumentum, quod in particula dissertationis nostrae hucusque absoluta inest, primum synaloephen in sexta tantum hexametri thesi locum suum habere, tum synicesin, quam dicunt grammatici, contra poetarum dactylicorum consuetudinem adhiberi, postremo ubicunque per legem supra propositam fieri potest, synaeresin esse praefendam. Neque vero neglexisse aut ignorasse voluerim egregiam Caroli Lachmanni commentationem, quam de iambicarum vocum elisione vitiosa commentario Lucretiano 3, 954 inseruit doctissimam. Ostendit enim Egregius Vir ea, qua excellit ingenii sollertia, voces iambicas aut omnino non elisas esse in hexametro ab Ennio, Varrone extra Sotadeos, Lucretio, Val. Catone, Gratio, Manilio, Iliados interprete, Columella, Persio, aut ita tantum, ut correpta syllaba exciperetur aut a monosyllabo aut ab hyperdisyllabo post primam syllabam acuto et inde colligit, „horum vocabulorum synaloephen similiorem esse synicesi quam ecthlipsi.“ Magnopere autem lectori cavendum, ne ex re Viri Praeclari ingenio explicata idem cum Lachmanno efficiat neve hujus rei causam in vocis iambicae natura quaerat, ac si ea talis sit, quae elisionem prorsus reformidet. Immo quaerenda est rei causa in ipso versu dactylico. Versus heroicus, quo usi sunt inde a Vergilii temporibus poetae Latini exceptis Horatio, Persio, Juvenale mirifice cum lectoris tum auditoris animum delectat certaminis praeclara imagine, quod est inter verborum accentum et metri. Qui sub versus initio quasi vinctus tenetur ictus liberum se gloriatur in arsi secunda, dominatur in tertia, elanguescit in quarta, palmam concedit adversario in quinta et sexta. Et frustra, ut exemplo utar Vergilii, in Aeneide vocem spondiacam quaesiveris in pede secundo vel tertio ita positam, ut syllaba prior sub ictum cadat i. e. ut ictus cum accentu congruat. Eandem rem mihi videtur ante oculos habuisse praeter Mich. Schmidtium (de Ovidii versibus hexametris Cleve 1856) Praeclarus Vergilii Editor, Philippum dico Wagnerum, ita scribens Aen. 5, 821: fugiuntque ex aethere nimbi pro

fugiunt vasto aethere nimbi cum Mediceo a manu secunda. Is addidit: quum vastus aether praeter hunc locum apud Vergilium non legatur omninoque hoc adjectivum, quo etiam poeta noster ita semper utitur, ut ultima syllaba sub ictum cadat (semper? cf. Aen. I., 118. gurgite vasto) non elidatur. Si quando vox iambica ante spon-
diacam posita elisionem est perpessa, id in arsi IV. factum. Ejusmodi exempla ipse Lachmannus attulit ex Silio Italico 8, 75. mitique manu intra limina ducit; 10, 309. misitque viri inter sidera nomen. Addidit autem ipse: praemisi ratiore et paene vitiosa. Paullo alia res est verborum trochaicorum, quae non admodum raro inveneris ita posita, ut collidere possent cum iambicis. Nam prior eorum syllaba sub ictum cadit v. c. Aen. 2, 592 quanta A. 3; 624 omne A. 2; 668 arma A. 3; 690. tantum A. 3; 758. ignis A. 2. Sed vide quaeso, quantum jejunitatis efficiat haec verborum series: 1) si elideretur vox iambica sequente trochaeo in arsi quarta, ictus et accentus congruerent propter caesuram, quae est necessaria in arsi tertia, in pede tertio, quarto, quinto, sexto; 2) idem accideret pedi secundo, tertio, quarto, quinto, sexto, si elisio admitteretur in arsi tertia; 3) sin autem iambica vox in arsi secunda elisionem pateretur, trochaeum (I.) sequeretur iambus, quem exciperent iterum trochaeus et alter iambus propter caesuram III. necessarii. Et probe tenendum est noluisse poetas caesuram iambica voce suaviter praebitam eo turbare (aliter Lachm. ad Lucret. pag. 413), quod eliderent eam sequente verbo a caesura admodum aliena. Quae si respexeris et ea, quae paullo infra de elisione in arsi V et VI legitima explicabimus, non erit cur elisarum hujusmodi vocum paucitatem mireris. Immo numerus est satis magnus. Elisit enim Lucanus, ut poetae utar exemplo his in rebus satis boni, ne dicam optimi, longas vocales octogies septies. Ex quo numero ubi exceperis eos locos, qui ex nostra sententia synaeresin admittunt (1, 652; 3, 453. 662; 6, 563; 7, 198; 9, 109; 858; 5, 129; 6, 795; 9, 133 = decem), tum elisiones, quae fiunt in thesi, prae-

sertim in thesi quarta cf. pag. 31 seq. (1, 296. 475; 2, 79. 106. 348. 351. 380; 3, 341. 606. 676; 4, 165. 480. 495; 5, 597; 6, 253. 564. 575. 589. 631; 7, 111. 196. 335. 370. 406. 651. 736; 8, 74. 161. 418. 508. 601. 243; 9, 383; 10, 459 = triginta quattuor), postremo quae sunt legitimae in certis vocibus (ergo: 2, 16. 628. 669. 704; 4, 777; 6, 360; 7, 385; 9, 55. 1073; ultro: 4, 498; quando 8, 211; quare 8, 289; se 9, 808; illi 4, 605; vero 4, 769; quanto 8, 242 = sedecim), paucae tantum restant. Sunt autem hae aut verborum iambicorum: 1, 578 tubae et; 4, 238 ferae et; 5, 733 morae et; 6, 709 dedi et; 8, 681 manu est; 9, 639 mori est; 9, 779 homo est; 10, 283 tuo est; 10, 358 duci est = novem, aut spondiacorum 1, 209 vasto et; 3, 14 vidi ipse; 3, 735 vastae obduxere tenebrae; 4, 706 presso et; 5, 584 coeli iste; 8, 391 tanti est; 8, 799 magno est; 10, 538 tergo insultant = octo, aut anapaesticorum 6, 253 veluti in; 7, 196 homini est; 7, 297 trepido haud; 9, 732 spatio est; 7, 216 temere immissus; 10, 401 temere omnia; aut molossicorum: 2, 587 Aegypto atque; 7, 130 venturae est; aut denique choriambicorum: 8, 31 dedecori est; 8, 57 canitie atque. Elisae sunt igitur voces iambicae novem, spondiaca octo, anapaesticae sex, molossicae duae, choriambicae duae. Neque eum arbitror repertum iri, qui ostendat iambicorum verborum multitudinem multo maiorem esse quam spondiacorum. Nisi lectoris reformidarem tedium, facilius afferre possem exempla ad id demonstrandum idonea, voces anapaesticas et choriambicas non ita saepius et ante voces fere easdem perpessas esse elisionem apud poetas Romanos. Sed de hac re hactenus. Sufficiunt enim exempla ad id demonstrandum, quod mihi propositum erat, synaloephen vel synicesin alienam esse a vocibus iambicis. Quae quum nobis videantur absoluta, jam transgrediamur ad explicandum usum et rationem, qua adhibeatur elisio a poetis Romanorum dactylicis. —

Jam ne quis assentiatur Roenio, qui in libello de

Romanorum epicorum lingua conscripto Monasterii 1840 cf. indicem s. v. Stufung et iterum in commentatione Musei Rhenani 1845 pap. 150 — 185 graviter increpat in poetas Latinos, quod verborum integritatem nihil curantes admissa elisione linguam acerbè detruncare sint ausi, in mentem revocare opus est Ciceronis illud dictum jam supra laudatum, „neminem esse tam rusticum, qui vocales nolit contrahere“ et laudare Benarii doctissimam dissertationem (Rautlebre 1 pag. 91 seq.), qua vel obiter inspecta vix quemquam dubitare arbitror, quin haud multo minor vis in formandis verbis fuerit elisioni quam contractioni. In adhibenda igitur elisione licentia quadam fructi sunt poetae neque abhorrente ab indole linguae neque aliena a vitae quotidianae consuetudine. Hac licentia autem non temere sunt usi, sed lege sagaciter constituta eaque summa cum diligentia observata. Quodsi quis concesserit ex linguae legibus elisionem in collisione vocalium fieri posse, ei etiam concedendum erit, brevem vocalem sequente non modo longa sed etiam altera brevi, sine ulla difficultate omitti in enunciando. Nam quum, id quod lex postulat, imbecillitas prae robore haud cunctanter pedem referat, non habeo, quod de vocalium brevium elisione adjiciam, quum omnes sperem concessuros, quamvis fere syllabam sub fronte vocis positam majore cum sollertia enunciari solere, quam ultimam et brevem. Haec autem elisio rarius in hexametri thesi quinta adhibita prorsus aliena est a thesi sexta. Nam quum diligenter examinaveris ea quae Doctissimus Vir ad Lucretii tom. 2 pag. 29. 65. 159. 200. 272 exposuit de vocali per apocopen devorata in voculis *es* et *est*, vix scrupulum Tibi restare contenderim, quin antecedente vocali in thesi sexta semper *'st* et *'s* (Verg. Aen. 6, 845; Catull. 66, 27. 29; 110, 3; Lucan. 9, 508; Manil. astron. 4, 766; Horat. sat. 2, 3, 273; Ovid. met. 5, 261; a. a. 3, 799; trist. 4, 3, 83; Mart. epigr. 2, 28, 5; 3, 72, 7 (8); 11, 19, 1) si non scribendum tamen pronunciandum sit. Neque ea lex inde mihi videtur labefactata, quod vox *que* ter in thesi sexta

legitur decurtata: Sil. Ital. 9, 34 atque hunc; Ovid. met. 12, 434; Horat. sat. 1, 2, 22 atque hic, quum praeter hanc etiam alia res, cujus postea fiet mentio, suspicionem mihi commoveat, ne que et ne pari modo vocali ante consonantem quoque litteram dejecta = k', n' saepius sint pronunciata. Quae praeterea annotavi paucissima: Catull. 66, 5 longo et; Lucret. 4, 416 videre et; Horat. sat. 1, 3, 39 ipsa haec; 2, 5, 97 urge et; epist. 1, 6, 34 porro et; Juvenal 13, 82. Minervae et aut minorem artem ostendunt antiquioris poetae, aut industriam poetae satyrici. Ea sunt, quodcunque statuendum videbitur adversario, pauciora, quam quae legem evertant, tamen idonea ad demonstrandum, neque in monosyllaborum paucitate neque in alio quodam necessitatis vinculo hujus rei causam esse investigandam. —

Cum brevium vocalium elisione arctissime cohaerent decurtatae syllabae, quae natura sua sunt ancipites. Huc spectant o et i finalia. Et primum quidem, quod ad primitivam vocalium quantitatem attinet, nihil habeo, quod adjiciam Doctissimi Ritschelii verbis prolegom. Plaut. pag. CLXIX., origine sua longam vocalem paullatim attenuari pronunciando cf. Benari I. p. 37. 38, quaerendum autem restat, et quando a poetis dactylicis correptio sit accepta, et quaenam necessitudo inter correptas intercedat syllabas et elisas. Nam discrimen magnum in adhibita vocali o vel longa vel brevi statuendum esse inter poetas aevi senioris eosque, qui aureae adscribuntur aetati, quis est qui neget? Et mihi quidem jam inde ab Ennii temporibus i. e. ab origine versus hexametri o finale in substantivorum et pronominum nominativis, in verborum primis, imperativi secundis vel tertiis personis, in adverbis, in numeralibus indifferenti natura videtur fuisse. Huic sententiae aliquatenus obstare possunt Servii verba ad Verg. Aen. 6, 104, quae sunt teste Forbigerō: „vere enim Servius docet, o finale a Vergilio semper produci praeterquam in ego, duo, scio et nescio, quibus etiam modo addendum esse Wagnerus memorat.“ Praeter viros

laudatos Servio assensus est Jahnius ad Verg. Aen. 9, 296 auctore non satis idoneo, ut mihi videtur, usus. Nam parum accurate observasse antiquum commentatorem etiam omissa vox modo docet. Et meliorem scholiasta auctorem habemus ante oculos in ipso Vergilio. Tamen temporum seriem sequamur. Primo loco nominandus est Ennius, qui syllabam o ter longam 8, 29 ergo th. I.; 9, 14 esto th. I.; 16, 27 spero th. I., quater brevem adhibuit: 1, 1 pango; 4, 12 illa virago viri; 4, 17 frugj homo; 4, 15 endo, si neglexeris ea, quae ut in arsi vel thesi sexta posita pro dubiis habenda sunt. Similiter in Lucretio paucissima exstant aperte longa: 6, 685 agitando th. 4; 4, 701 cunctando th. 4; 3, 489 jactando th. 4; 2, 1107 jaculando th. 4; 3, 704 mandando th. 4; 4, 637 mandendo th. 4; 5, 1169; 6, 692 mirando th. 4; 2, 1059 offensando th. 4; 4, 796 praesto th. I.; 4, 1094 spectando th. 4; 3, 946. 1088 vivendo th. 4; pauca aperte brevia: endo 6, 890; modo 3, 604 etc., ego saepissime. Neque videntur mihi praetereunda verba composita 6, 492; 4, 320 et saepius quandoquidem, (semper autem quando); 4, 551; 1214; 6, 81 profecta; 1, 739; 5, 112 profatur; 4, 193 provehat atque propellat cf. 4, 287; — 4, 995; 5, 1026. 853. 847 pro pago. Praeterea mentione dignum est, noluisse hunc poetam finale o verborum vel substantivorum in alio loco ponere, nisi in thesi VI. vel in arsi. Cujus rei caussa quum in caligo, libido, cupido etc. facile intelligi possit (ut est poetae amor maximus hunc in modum versus finem componere), vix tamen in aliis verbis investigari possit, nisi statueris aversatum fuisse poetae animum syllabae usum his temporibus dubiae vel, ut ipsi videbatur, non satis definitae. Nam sollertior viri animus et his in rebus religiosior vocibus abstinere maluit, quam naturam vocalis neque Ennii exemplo neque consuetudine stabilitae violare. Paulo post demum ultima verborum syllaba magis magisque attenuata hominum inconstantiae causam in vocalis natura indifferenti inesse

intellectum est, et vocalis o in hujusmodi etiam verbis pro ancipiti adhiberi coepta. Sic scripserunt Catull. 6, 16 volo; 80, 5; 85, 2 nescio; M. Tull. Arat. 3, 548 ut nemo; [3, 670 virgo tua mihi quaeso veni placata Diana]. Praeter hos quum scripserit ipse arbiter elegantiae Horatius sat. 1, 4, 93 in thesi V. mentio; 1, 10, 42. 85 Pollio th. V.; 1, 1, 104 quum veto; 1, 4, 104 dixero; 1, 6, 119 eo; 1, 9, 17 volo, et alter poeta non admodum remotus a Vergilii temporibus, ut comparari nequeat, in solis metamorphoseon libris decies octies nescio correpta ultima syllaba adhibeat, semel scio Trist. 5, 4, 46 tricesies quater puto, quinquies peto: Metam. 5, 352; heroid. 12, 197; 16, 35; art. am. 2, 10; trist. 1, 2, 77, nihil video caussae, cur cum interpretibus Vergilii synaeresin statuamus in Ecl. 8, 43 scio; 8, 107. 3, 103 nescio; Aen. 2, 735 hic mihi nescio quod; 3, 602 hoc sat erit. scio me; Georg. 1, 412. 4, 55 nescio qua; et spondeo Aen. 9, 296 cum Jahnio damnemus, nisi refragetur codicum auctoritas. Accedit, quod argenteae aetatis poetae, qui aliis in rebus nimia cum anxietate Vergilii sequuntur exemplum, vix ausi essent o finale promiscue pro brevi syllaba usurpare, nisi auctor venerandus praegressus fuisset. Immo non dubitaverunt ablativum gerundii corripere quamvis rarius. Hanc rem monstraverat jam Ovidius, si Maur. Hauptius observat. crit. pag. 23 merito laudat Loersii lectionem Ovid. heroid. 9, 126 tegendo pro vulgata decete. Eum imitati sunt Calpurn. ecl. 8, 53 mulcendo; 9, 80 laudando; Seren. Sam. 350 manando; 372 removendo; 905 cessando; Juven. sat. 3, 232 vigilando.

Vocalium correptiones et elisiones inter se aptae et connexae sunt. Ejus rei testimonium est, quod jam inde ab antiquissimis temporibus versus heroici modo, ego, duo saepius eliduntur, aliae autem voces pro numero correptionum. Neque minus arctissima necessitudo, quae inter utramque rem intercedit, inde cognoscitur, quod Lucretius, quem diligentissimum supra demonstravimus fuisse in devitandis vocibus in o exeuntibus, in uno

tantum verbo unoque pronomine elisionem admittere sibi indulgit 2, 870 dico animalia; 4, 42 dico igitur; 4, 878 dico animo; 5, 6 nemo ut opinor, quorum alterum loco Ciceronis supra laudato satis explicatur, alterum ex creberrimo vitae quotidianae usu facile excusatur. Sicuti autem in Vergilii carminibus correptarum vocalium numerus aliquatenus augebitur, pari modo etiam elisiones increbrescunt: Aen. 5, 383. 305 nemo; Aen. 10, 904 scio, et in vocibus trisyllabis, quarum prima longa, secunda brevis est: 1, 391 nuntio; 11, 503 audeo; Ecl. 3, 84. 86. 88; 4, 12 Pollio; Georg. 4, 243 stellio. Deinde saepius coalescit verbum cum sequenti equidem in unum, quam juncturam satis tritam vitae consuetudine fuisse per se intelligitur. Sic legimus Aen. 4, 382 cedo equidem; 12, 818 idem; 4, 12; 6, 848 credo equidem; 3, 315 vivo equidem; 4, 382 spero equidem. Tum ter admittitur elisio in ibo et compositis Aen. 2, 708; 11, 438; Ecl. 10, 50; semel in gerundio fando aliquod Aen. 2, 81. cf. Ovid. met. 15, 497. fando aliquem et Loersii conjecturam probabilem Her. 9, 126 tegendo. Quae ubi exceperis, restant paucissima Aen. 4, 35 esto; aegram; 11, 256 mitto ea; 12, 201 tango aras; 12, 875 linquo acies. Ex Horatii carminibus huc pertinent: Epist. I. 1, 11 rogo et; 1, 1, 12 condo et; 1, 7, 95 obsecro et; sat. 1, 9, 6 occupo at; 1, 2, 32 esto inquit; 2, 3, 83 nescio an; 2, 6, 71 sermo oritur; Epist. 1, 1, 39 nemo adeo; 1, 1, 81 esto aliis; 2, 1, 46 demo etiam; 2, 2, 13 nemo hoc. Prorsus inutili opera laboraremus, si afferremus elisionis exempla, quae in legendis reliquorum poetarum carminibus nobis annotavimus plurima, quum jam ex eis, quae praebita sunt, arctissimam intercedere necessitudinem inter elisionem et correptionem pateat.

Deinde finale i correptum reprehenditur in vocativo verborum, quae a Graecia sunt petita: Celmi, Salmaci, Isi, Iri, Adoni, semel in dativo (Catull. 66, 70 Tethyi pent.), saepissime in mihi, tibi, sibi, ubi, ibi, nisi, quorum posterior syllaba, utut poetae commodum est, modo

brevis modo longa adhibetur. Nusquam autem, si recte neminerimus, neque dativus neque vocativus finali i per elisionem privatur, excepto uno loco (Ovid. her.), quem aperte corruptum esse demonstrabimus, saepius vero septem illae voces supra laudatae.

Quum ea pars commentationis nobis videatur absoluta, quae de elisione brevis vocalis conscripta est sequente seu longa seu brevi syllaba, jam tempus est aggredi alteram eamque multo difficiliorem quaestionem, num legitima sit elisio vocalis longae necne. Neque minuitur rei difficultas eo, quod passim Viri Doctissimi vel commentariis carmini alicui adjectis vel aliis libris inseruerunt annotatiunculas, quae, quum ad singula non ad rem universam spectent, ut ingenue quod sentiam profitear, rem magis turbent quam explicent. Alii autem sententiam menti innatam neque ex copia exemplorum indagatam amplecti adamantes non veriti sunt poetas reprehendere, quorum neque industriam rei locatam neque artem satis perspexerant cf. Koenium l. l., Conradium *Zeitschrift für Gymnasialw.* 1855: „Es sind das Dinge (Elision), in welchen sich andere gehen lassen mögen, wie sie wollen; in den Dichtern des Alterthums finden sie sich zwar vor, aber gewiß nicht zur Nachahmung.“ Solus hac quoque in re summis honoribus ornandus est Lachmannus, qui non dedignatus in minutissimas has res operam impendere, Lucretium suum commentario instruxerit uberrimo observationum, quae poetarum studium eorumque artem satis demonstrent. Laudandus etiam M. Hauptius, quod diligentissimo cum studio multa congegit exempla elisae vocalis longae sequente brevi in observationibus criticis, pag. 15 — 24. Nihilominus ad hunc usque diem ea sententia inter viros doctos est amplissime divulgata elisiones, si interjectionum excipias et, quae a Lachmanno ut vitiosae reprehenduntur, graecarum quae sunt productae II. pag. 272, verborum iambicorum eorumque, quae sunt pura paenultima longa p. 158 — 164, fere omnes ferri posse, alias tamen aliis esse duriores

cf. Reisig praelect. §. 165. Et revera quoniam initia vocis cum robore quodammodo majore solemus eloqui quam ultima, idem illud nostrum argumentum, quo supra elisam brevem syllabam fulsimus, etiam longae vocalis exterminationem sequente altera longa affirmaret, nisi exemplorum, quae a nobis deprompta et collata sunt, multitudo prorsus refragaretur. Inest autem in longa syllaba, licet finalis sit, aliquis vigor et repugnantia satis magna, ut junctis demum et conciliatis viribus palmam concedat. Itaque ut legitima sit elisio, ictus metri accedat oportet, id quod in arsi factum est. Quum tamen non una quaeque arsis ejusdem sit gravitatis, de prima, quinta, sexta paullo accuratius disserere opus est.

Principio de arsi prima jam intelligitur ex verborum paucitate, quae monosyllaba in vocalem exeunt, elisionis raritas. Sed eam pro vitiosa habitam fuisse a poetis allata exempla ostendunt: Catull. (66, 78 se unguentis; 67, 30 qui ipse); 89, 5 qui ut; 102, 3 me unum; (103, 68 ne amplius); Lucret. 4, 821 te effugere; Ciris 293 te erepta; Horat. sat. 1, 2, 96 si interdicta; Pers. sat. 5, 127 si increpuit, quorum quinque Catullo, reliqua Lucretio, Horatio, Persio, auctori Ciridis sunt adnumeranda! Quanta paucitas in versuum multitudine! Eam casui adscribendam esse vix crediderim. Ea est causa, ut aliam atque Weichertus de hypermetro versu proposuit sententiam (de versu epico hypermetro Grimae 1819), mihi informaverim. Jussit enim Vir Doctissimus ascriptivam syllabam ad proximum versum referri, cujus in arsi prima pereat. Huic sententiae obstat praeter odium illud hoc loco elisionis admittendae, quod nonnulli versus hypermetri cum sequentibus aut non aut male cohaerent Aen. 4, 629 nepotesque! haec ait; 8, 470 Latinisque. Haec ubi; 10, 895 Latinique. Advolat; 2, 745 deorumque, aut quid; Georg. 2, 443 cupressosque. Hinc radios; Lucret. 5, 846 debere, ut. Quos mihi praeterea annotavi hypermetri exeunt fere omnes in particulam que: Sil. Ital. 17, 399; Verg. Aen. 1, 333. 448; 4, 558.

629; 5, 422. 753; 6, 602; 7, 470; 8, 228; 10, 781. 895; 11, 609; 9, 650; Georg. 2, 344; 3, 242. 377; Aen. 2, 745; Georg. 2, 443; Enn. pag. 116 Hessel ap. Serv. ad Aen. 11, 608; Cat. epith. 299; carm. 115, 5; Ovid. met. 4, 11. 780. 507. Val. Fl. 4, 293. Quid si haec vox in quotidiana vitae consuetudine usitatissima pronunciando finalem vocalem amisit pariterque fere sonuit atque adjectum k? Tale quid verisimile esse jam supra demonstravimus, ubi vocis que ter in thesi sexta elisae mentionem fecimus, quod idem in ne particula interrogandi factum esse inter omnes constat. Duo vel tres loci refragantes sunt emendandi: Aen. 7, 160 turres ac lecta Latinorum cum melioribus codd. restituendum est Latini; Verg. Georg. 1, 295 aut dulcis musti Vulcano decoquit humorem fortasse humor scribendum genere neutro, in cuiusmodi exemplum a me frustra quaesitum fortasse aliquis me fortunatior inciderit; Lucret. 5, 846 concurrere debere = concurrere dona.

Ne perperam intelligantur quae de arsi quinta adji- cienda videntur, memoria repetere opus est, quae supra diximus de eo, quod inter verborum accentum metrique ictum intercedit, certamine. Quodsi pro certo atque explorato habere liceat, non est cur miremur, quod in tranquilliore orationis decursu, qui incipit inde ab arsi quinta, duriores, quas dicunt grammatici, elisiones summa cum diligentia devitatae sunt a poetis. Neque enim eliditur hoc loco vocalis nisi brevis vel longa, quae ea est, ut in quavis thesi excepta sexta legitime deripi possit. Itaque pauca tantummodo exstant in elisarum syllabarum copia, quae mentione digna videantur, eaque ita distribuuntur in singulos scriptores oportet, ut discernendus sit Lucretius cum antiquioribus poetis ab Horatio et satyricis, quorum alter, ut jam supra dictum est, propter artem adhuc rudior, alter de industria contra legem egisse videtur. Ille enim elegantiore versu nondum cognito satis habuit in vincenda linguae egestate verba metri vinculis aptare, cuius rei indicia multa vix attenti lectoris

animum effugiant. Huc refero vocem trisyllabam, usitatissimam Lucretiani versus clausulam, monosyllaba haud raro in fine posita, caesuram quam dicunt bucolicam saepissime obviam et, quae rerum summa est hoc loco non praetermittenda, pugnam, quae inter accentum est et ictum, nondum compositam sed usque in quintum sextumque pedem prolatam. Horatii autem et satiricorum res est plane contraria. Eis exemplum versus Hipponactei ante oculos versatum esse videtur, quod non alia ratione potuerunt aemulari, nisi tranquilliore rhythmī decursu in fine versus violenter interrupto. Inde explicandae sunt cum elisiones paullo duriores sub initio quinti et sexti pedis admissae, tum incisiones post arsin quintam sextamque (ridiculus mus) creberrime factae. Conferas quaeso Cat. epith. 44 auro atque argento; Lucret. 1, 180 subito exorerentur; 1, 813 aliae atque aliae res; 2, 935 concilio ante coacto; 2, 954 oblato acriter ictu; 3, 161 animi atque animai; 3, 175 animi esse necessest; 3, 497 animi atque; 3, 1044 vivo atque videnti; 4, 1134 vero atque inopi sunt; 4, 1137 ne illiciariis; 5, 759 interstingui atque perire; Cic. Arat. 3, 557 spatio a Capricorno; Horat. sat. 1, 1, 85 pueri atque puellae; 2, 15 tanto acrius; 4, 25 media elige; 2, 3, 152 vigila hoc; 2, 3, 307 vitio accipe; epist. 1, 7, 98 modulo ac; Juvenal. 10, 52 fortunae ipse minaci. Reliqui poetae cum in universum modice hanc elisionem admittunt (Vergilius quadragies semel), tum eas modo vocales decurtant, quae uni ex quattuor generibus paullo infra distinctis adscribantur in thesi legitimis. Et in Vergilio quidem frustra exemplum quaesiveris, quod contra pugnet, quum Aen. 5, 821 pro vasto aethere nimbi jam Wagnerus scribendum censuerit: fugiuntque ex aethere nimbi. Reliqua sunt paucissima neque sine conscientia quadam legis vel de consilio admissa: Sil. Ital. 3, 690 prisco inde pavore; 6, 714 ista ocius ite; 10, 224 leto addidit uno; 16, 586 medio incita campo; 16, 665 Hannibali ante senectus; Stat. Theb. 7, 43 ferro arcta teruntur; Valer. Fl. 3, 504 sponde afore reges; 3, 629 tanto afore coetu;

4, 436 salve o mihi; Valer. Cat. Dir. vetuli ante leones; aquilae ante columbas. — Denique arsis quinta adeo aliena est ab elisione paullo duriore, ut non dubitaverint poetae optimi hoc loco hiatum admittere: Verg. Aen. 1, 617 Dardanio Anchisae A. 5. (cf. 6, 169 Dardani(o) Anchisae A. 2.); 9, 647; 3, 74 Neptuno Aegaeo; 4, 667 et 9, 477 femineo ululatu; 7, 631 turrigeræ Antemnae; 11, 31 Parrhasio Euandro; Ecl. 2, 24 Actæo Aracyntho; 7, 53 castaneæ hirsutæ; 10, 12 Aonie Aganippe; Ciris 473 Neptuno Aegaeo; Georg. 3, 60 pati hymenæos; Sil. Ital. 14, 515 Ortygie Arethusa; Ovid. met. 2, 244 Phocaico Erymantho; 3, 184 purpureæ Auroræ; 4, 535 Jonio immenso; 5, 312 Hyantea Aganippe; 5, 409 Pisææ Arethusæ; 8, 311 Hyanthæo Jolao; 8, 314 Parrhasio Ancaeo; 11, 17 Bachei ululatus; 11, 95 Cecropio Eumolpo; 15, 450 penatigero Aeneæ; Stat. Theb. 4, 227 oliviferi Eurotæ; 6, 563 Maenaliæ Atalantæ; 9, 305 fluctivago Ergino; Valer. Fl. 4, 393 Tartareo ululatu; Ovid. heroid. 4, 99 Maenalia Atalanta; 9, 87 cupressifero Erymantho; 9, 133 insani Alcidae; 9, 141 letifero Eveno; 11, 13 Sithonio Aquiloni; art. am. 2, 185 Nonacrina Atalanta; 3, 13 Talaonidae Eriphyles; fast. 2, 43 Naupactoo Acheloo; 5, 83 caelifero Atlante.

Arsin sextam paucis absolvere nobis licet, quum ex eis, quæ paullo ante de arsi quinta diximus, satis intelligatur et poetarum consuetudo et ejus consuetudinis causa. Hoc potissimum loco summa cum diligentia duriores elisiones devitandæ fuerunt, si vera sunt, quæ de hexametri structura nobis informavimus, id quod docent exempla a nobis collata. Eliduntur enim hoc loco breves modo vocales ut e in sine, que, male; i in ubi, nisi, quasi; o in modo, ego apud multo majorem poetarum numerum, a quibus non temere sed magna cum industria vocales in arsi quinta elisas esse vidimus. Idem hanc elisionem lenissimam et in quavis fere thesi legitimam rarissime admiserunt. Sic Vergilius in Aeneide

quiquies, in Georgicis undecies, Ovidius in metamorphoseon libris decies quater ea sunt usi. Alii autem poetae, Lucretius, Juvenalis, Persius, Horatius eliserunt e in verborum infinitivis confluere, protahere, respuere, opprimere, projicere etc.; in adjectivis facile, incolume, simile; in substantivorum ablativis genere, scelere, calice, nemore etc., in here, prope; breve a: ita esse, praeterita aetas; tum o in homo, video, habeo etc.; i in ibi, tibi, sibi, et ea elisione multo saepius usi sunt. Unus Lucretius sexagies quinquies brevem syllabam in arsi sexta decurtavit. Longam denique syllabam semel modo Vergilius hoc loco elisit idque de consilio videtur fecisse Aen. 12, 26 animo hauri, saepius Lucretius 2, 926 attribui id quod; 5, 161 perpetuo aevo; 6, 1013 praeterea usquam; 6, 1198 proluvie alvi; Horat. sat. 1, 3, 34 te ipsum; 1, 5, 8 animo aequo; 2, 3, 86 arbitrio Arri; 2, 6, 13 te oro; 2, 6, 111 subito ingens; 2, 2, 61 cornu ipse; epist. 2, 2, 13 temere a me; 1, 1, 92 navigio aequae; 2, 2, 163 modo isto, ubi Lachmannus scribit modo 'sto syllaba prima per apocopen abrepta ad Lucret. 3, 954 pag. 197; Pers. 6, 13 adeo omnes; 6, 51 adeo inquis; Sulpic. sat. 36 ingluvie albus. —

Cum elisione, quae intra limites satis angustos in arsi quinta et sexta est concessa, arctissime cohaerent voces saepissime in thesi quarta decurtatae. Et qui carmen quaecunque inspexerit animo aliquantulum elisioni intento, non solum hoc loco durissimas, quae hucusque commemoratae sunt, elisiones reperiet, sed etiam animadvertet numerum earum majorem facile esse, quam earum quae sunt in arsi quarta. Quodsi computatione tantummodo obiter ex nonnullis Vergilii libris facta rationem, quae inter varia loca intercedat, numeris exprimere liceat, ea haec est, ut quinque vocales longae in arsi tertia, quattuor in secunda, tres in thesi quarta, duae in arsi quarta occurrant elisae. Cujus rei quum causa quaerenda sit (thesin per se spectatam elidendae longae vocali non idoneum locum esse jam supra vidimus), duplex

ratio iniri potest. Ingeniosissam ab Ernesto de Leutsch in Philologo nuper praebitam sententiam laudantes hujusmodi elisionum causam ab origine versus hexametri petere possumus. Qui quum Vir Eruditissimus versum heroicum compositum esse putet ex tetrametro dactylico juncto cum versu Adonio, non admodum inepte aliquis viderit nodum in elisione hoc loco admissa ad utrumque versum copulandum, praesertim quum arsin quintam non admittere elisionem jam supra demonstratum sit. Attamen speciosior quam verior haec causa ne appellanda sit vereor, quum antiquioribus Romanorum poetis haud dubie historia et origo versus hexametri parum perspecta fuerit, quem ex cultum et omnibus numeris absolutum a Graecis vel ab Alexandrinorum grammaticis cum Italis communicatum esse constat. Sed altera nobis restat explicatio petita ab ipsius hexametri natura. In hoc versu, ut supra demonstratum, indoles prioris partis plane contraria est alteri, quae sequitur. Nam in priore incisionis procreandae causa studium praevalet, syllabas finales ita ponere, ut sub ictum cadant, ut primarius verborum accentus metri ictu opprimatur, altera autem concordiam cum ictu tum accentus assequitur. Quae potestates inter se pugnantes refluxui et fluxui undarum comparabiles in thesi quarta plerumque conflictantur, unde haud raro vis altera sub finem detruncetur i. e. vocali privetur. Quod si verum nobis informaverimus, elisio non modo legitima in thesi quarta, sed etiam, id quod multo pluris aestimandum, bona est, quandoquidem hoc signo proelium illud maximum intra versuum fines commissum apte et bene depingitur. Denique non haerendum est in numero elisionum, quae in thesi quarta admittuntur, propterea quod is locus est unus, quo elisiones intra alteram hexametri partem necessariae sese recipiant graviores, quo refugio intercluso poetis magna copia verborum, quae ab vocali incipientia sunt aptissima pedi quinto, (ut immerserit, ignobile, exterrita, erumpit, ignoscere, affata, accedere, in litore, in gramine etc.) divitanda fuisset, quando antecedens vox, id

quod saepissime apud Romanos factum est, in vocalem exiret. Et quintum dactylum Romanis non parvas difficultates paravisse Lucretii exemplum docet. Postremo non inutile neque supervacaneum videtur adjicere, ne hoc quidem loco syllabam longam a brevi, quae sequitur, solere devorari.

Hucusque eas modo elisiones tetigimus, quibus pereat vocalis longa in hexametri loco tam notabili posita, ut sine ulla turba delitescat, sunt etiam alia genera mentione digna. Nam praeter certas quasdam juncturas, quae, elisio ut facilior, ne dicam necessaria appareat, efficiunt necessitudine quadam inter collidentia verba intercedente, saepe etiam verborum natura ea est, ut elisione decurtanda sint. Habemus igitur duo alia genera elisionum, quae supra dictis adjungantur oportet, quorum quum utramque classem intentis oculis contemplemur, iterum duo genera discernenda videntur. Aut enim affinitas illa externa in collidentibus tantummodo vocalibus cernitur, ut exeat vox prior in eam vocalem, ab qua incipit posterior, aut verba finitima vinculo interiore juncta vel usu et consuetudine vitae in unum quasi contrahuntur vel in lingua poetarum propria ita usurpantur, ut inter pronunciandum pro uno sint accipienda. Eadem bipartitio in altero genere est necessaria. Primum enim in verborum multitudine multa insunt, quae, quum metrum hexametri aliunde petatum a linguae Latinae indole alienum sit, integra non bene dactylico metro inseri possunt et vel circumscriptionibus evitanda vel elisione decurtanda sunt; deinde plurima verba in vocalem exeuntia vitae quotidianae consuetudo tam saepe elisit, ut, dummodo vocalis sequeretur, elisa forma unicuique Romano familiarior esset, quam forma non mutilata. Quae genera elisionum quattuor ubi accuratius contemplati erimus, paucos poetarum locos enumerabimus, in quibus vitium latere videatur.

I. Elisa vocalis si ejusdem est qualitatis cum ea,

quae sub fronte verbi sequentis est posita, sive longa sive brevis est, facillime mihi videtur ferenda, quamvis probe intellexerim hanc sententiam Doctissimis Viris minime probatam esse. Sunt enim Reisigii verba: „Widerwärtig ist es, wenn der lange Vokal in den kurzen derselben Art übergeht, zumal bei Contractionen,“ idemque Vir Praeclarus Horat. sat. 1, 101. mi igitur emendare maluit, „quidne igitur“ scribens, quam probare elisionem, ut ipse arbitrabatur, intolerabilem. Et Reisigii verbis adjecit Haasius 307: In solchem Falle hat Ovid sogar einen Hiatus heroid. 4, 99. Maenalia Atalanta. Doch finden sich mehrere Stellen der Art....; in den höheren Gattungen der Poesie möchte so etwas freilich anstößig sein, aber Persius hat es auch... Idem Reisigius paullo infra sic pergit: Unangenehm sind ferner Elisionen der Art, wo zwei lange Vokale derselben Natur in einander übergehen. Quae Viri Doctissimi sententia difficilius nobis esset refellenda, nisi caussa unde emanavit ejus rei odium, bene indagari posset. Quum enim Quinctiliani sub initio dissertationis laudati auctoritate nixus de synaloephe non de elisione cogitet, minime mirum nobis videtur, quod ejusmodi collisiones damnavit easque emendationibus removeere studuit. Nam synaloephe earundem vocalium non alio modo fieri potest nisi contractione, quae, quum ubique longam vocalem vel diphthongum efficiat, minime metri obtemperat necessitati. Contra autem vera elisio facillime ferri potest, quum sonus deletae vocalis in sequenti etiam superstes sit. Quidnam, quaeso, inter loquendum usu venit nullo metri vinculo cogente, dummodo, quod saepius accidit, citius proloquamur pausa, quae inter verba est, intermissa? Nonne tunc quoque alteram vocalem, quae ejusdem est qualitatis, volentes nolentes omittimus? Re vera nubes exemplorum demonstrat, Romanorum optimos poetas has elisiones pro facillimis habuisse, ut nobis quidem eae legitimis adnumerandae videantur. Hujusmodi elisionum numerus est tantus, ut omnes afferre cupientibus nobis et spatium et otium desit. Itaque paucas has, quae in promptu sunt, adscripsisse satis habemus: Verg.

Aen. 1, 428. alii immanesque; 566. tanti incendia; 716. falsi implevit; 2, 45. ligno occultantur; 102. uno ordine; 187. duci in; 191. Priami imperio; 414. collecti invadunt; 534. voci iraeque; 653. argenti incumbere; 707. cervici imponere; 3, 154. delato Ortygiam; 474. Phoebi interpres; 4, 397. Teucrici incumbunt; 504. penetrati in; 693. Juno omnipotens; 5, 57. delati intramus; 94. genitori instaurat; 133. longe effulgent; 350. miserari insontes; 351. Gaetuli immane; 475. juvenali in; 760. Veneri Idaliae (cf. Wagner ad Verg. 10, 845. „contra Vergilii usum, longam vocalem nusquam elidentis nisi post aliam syllabam longam“); 766. complexi inter; 863. Neptuni interrita; 6, 213. cineri ingrato; 286. Centauri in; 307. pueri innuptae; 11, 434. Teucrici in; 613. con-nixi incurrunt; 866. obliti ignoto; 897. juveni ingentem; 12, 124. irasci in; 240. mutati ipsique; 367. venti incubuere; 377. clipeo objecta; 719. nemori imperitat; 721. obnixi infigunt; 744. Teucrici inclusere; 820. Latio obtestor; — quas tamen annotavimus elisiones loco non legitimo admissas, eas nunc praebemus omnes non discretis iis, quae ante longam, quae ante brevem fiunt, quum ex nostra quidem sententia quantitas syllabae in his elisionibus nullius sit momenti: Lucret. I., 97. comitari hymenaeo; 2, 448. prima acie; 564. nec remorari in concilio; 744. vorti in notitiam; 3, 2. potuisti illustrans; 356. demissa anima; 167. natura animum; 404. adempta anima cf. 4, 1031; 408. lacerato oculo; 4, 711. inque tueri ita; Verg. Georg. 2, 365. ipsa acie; Aen. 1, 446. Junoni ingens; 642. antiqua ab origine gentis; 2, 33. duci intra muros; 154. vos aeterni ignes; 548. Pelidae genitori illi; 5, 537. Anchisae genitori in; 7, 192. tali intus templo; 9, 427. feci in; 8, 264. caelo ostenduntur; 10, 179. jubent Alpheia ab origine Pisae, ubi alii immerito praeferunt lectionem Alpheae; 10, 845. corpori inhaeret, ubi Wagnerus legit corpore; 11, 516. armato obsidam; 11, 862. laeva aciem; 12, 804. potuisti infandum; Ovid. met. 5, 259. vidi ipsum; 6, 656. quaerenti iterumque; 14, 183. vidi iterum; 14, 777.

digna animam poena; 15, 217. materna habitavimus; Hor. sat. 1, 1, 44. at ni id fit; 2, 2, 63. quali igitur; 2, 5, 39. persta atque; 2, 3, 304. gnati infelicis; epist. 1, 2, 29. plus aequo operata; 1, 4, 37. obliquo oculo; Pers. sat. 2, 8. clare et ut; 4, 31. Caepe et; Sil. Ital. 15, 22. virtuti inimica Voluptas; quibus locis addere non dubito, quum Lachmanno natura ultimae dubia videatur esse ad Lucret. 3, 74 pag. 163. eia age Sil. Ital. 8, 214. Cop. 31; Nemesian. carm. ven. 87; Verg. Aen. 4, 569; Stat. Theb. 12, 406; Stat. Achill. 2, 198; Silv. 1, 2, 266; Mart. ep. 2, 64. —

II. Jam progrediamur ad alterum elisionis genus, quod causam suam habet in arctiore necessitudine, quam inter collidentes voces intercedere apertum est. Ejusmodi autem necessitudo diversa ratione exstare potest. Aliquot enim verborum juncturae, ut inde exordiar, quod est luce clarius, sunt usitatae poetis, quae eodem fere tempore vel paullo serius apud scriptores potissimum pedestris sermonis in unam coaluerunt vocem. Sic Lucretius 1, 42; 5, 1107; Ovidius am. 2, 7, 12; a. a. 3, 937. 960 scripserunt: aequo animo, contra Ausonius lud. VII. sap. praef. V. 3. aequanimus fiam te iudice. Similia sunt Lucret. 1, 637. 711; 2, 176; 3, 105. magno opere; 2, 169; 3, 186. 672. 691. 766. 908. 931. 1074; 4, 107; 5, 31. tanto opere; Lucret. 4, 1178. summo opere, quae eadem in quotidiano vitae usu eliso priore o non contractione admissa coaluisse in unum brevis antepenultima demonstrat. Aliae deinde voces ne postremis quidem temporibus concreverunt in unam, occurrunt autem saepissime pari modo junctae, ut Sili Italici 1, 115. ferro ignique sequar cf. Cic. Phil. 11, 14, 47; Sueton Claud. 21; Liv. 3, 68; 8, 1; — Vergilii ferro accincta Aen. 2, 614 cf. Aen. 2, 671. Stat. Theb. 3, 610; Lucretii longe aliam 4, 444; 5, 1063. 1068. 1079. Ciris 6; 55. cf. Cic. pro Coel. 28, 67; ad Att. 11, 10, 2; ad famil. 14, 11; Caes. bell. Gall. 3, 9; ejusdem longe ab sensiferis 3, 922 cf. Petron. 76.

longe a me! — Vergilii una eademque via Aen. 10, 487. et uno eodemque Aen. 12, 487. Ecl. 8, 81 cf. vulgatissimum illud unus et idem, una atque eadem, quae fortasse etiam transposita reperiuntur; Catulli hoc perduto amore fore 92, 2 in pent; perdit e amarem cf. Terent. Phorm. 1, 2, 32. Heautont. 1, 1, 45. Huc accedunt Cat. epithal. 70 toto animo; 116, 1. studioso animo; Lucret. 4, 1182. bello animo; Lucret. 4, 1182. bello animo; Verg. Georg. 1, 172. binae aures (ein Ohrenpaar); 3, 500. demissae aures (Schlappohren); Horat. sat. 2, 7, 53 annulo equestri (der Rittersring). Postremo nonnulla restant, quorum usitatam juncturam nunc quidem exemplis firmare non possumus, quae tamen tam arctissime cohaerent, ut vix testimonio opus sit Verg. Aen. 7, 361. primo aquilone; Lucret. 4, 846. multo antiquius; 3, 924. multo igitur minus cf. Lucan. Phars. 8, 242; Lucret. 3, 819. omnino aliena salutis. —

III. In tertio deinde genere assentiamur: oportet Koenio, ad quem refellendum haec commentatio et suscepta et conscripta est. Ejus verba haec sunt Röm. Epiker pag. 6: Eine andere vielleicht eben so große Anzahl von Wörtern ist zwarfügbar, aber nur unter sehr beschränkten Bedingungen. Es sind die Wörter, welche keine Cäsur gestatten, oder doch sehr schwerfällig sind. Dahin gehören diejenigen, welche zwei Spondeen enthalten... Des Dichters Noth war am größten bei Formen wie fortunarum, circumfuso, incrementum, mansissemus, laudaverunt. Sie nehmen mehr als ein Drittel des Verses ein und können weder zu Anfang noch zu Ende angebracht werden. Es bleiben also nur die Stellen, wo sie stehen in den Versen: Nec circumfuso pendebat in aere tellus; effodiuntur opes irritamenta laborum. Quod ad haec dissonantia verba attinet, etiam arctiores eorum usui a nobis ducendi sunt fines. Nam vox „irritamenta“ vix huc referri potest, quum non quattuor sed quinque sit syllabarum, unde multo tractabilior existit hexametro. Sic quidem penultima acuto notata accentu

sine ulla difficultate in quinta arsi collocari potuit. Hunc igitur alterum locum a Viro Doctissimo dispondeo concessum nos quidem quadrisyllabis recludimus, ita ut re accuratius perpensa unum modo refugium dispondaicis supersit, quod est sub versus initio praecedente monosyllabo. Sed vide quaeso, quod taedium inde oriatur vix ferendum, vel si hoc magis placet, quam inanis verborum strepitus in argumento vilissimo, si quis versum incipiat ab „et quadraginta.“ Nam verba, quae Koenius attulit, aut similibus transmutari possunt aut significationem habent aliquatenus ad grandem formam adaequandam. Sed quid de numeralibus dicendum? Hactenus Koenio assentiamur oportet. Attamen si locos huc referendos accurate contemplamur, non haec externa necessitas sola poetis tantas molestias praebere potuit, ut elisionem admitterent, quum longe plurimi sint ei, qui adhibita lenissima medela bene legibus supra expositis aptari possint, ut Horatii: hic extremo in Aventino = hic in Aventino extremo; — Lucretii: aegre admiscetur = aegre miscetur; ejusdem auro includuntur = auro clauduntur. Multo propius igitur ad id accesseris, quod verum est, dicens non eam ob causam, quod alioquin aptare nequibant dispondeos hexametri metro, elisisse poetas aut has aut eas, quae antecedunt, voces, sed quod ea detruncatione adhibita molestum et languidum tenorem interrumpere varietatemque in sterili jejunaque magniloquentia procreare volebant. Neque solum dispondiaca verba hujusmodi detruncationem postulant, sed etiam molossica, quibus antecedit alter molossus. In eis quum pariter praecavendum esset, ne lector taedio enecaretur, idem remedium et facile et efficax se praebuit. Ceterum priusquam singula afferamus exempla, non inutile est addere, idem his verbis accidisse quod Lachmannus animadvertit in versibus spondiacis Lucretio acceptis ad II., 615., etiam voces monosyllabas, et, ac, in etc. similiter atque Graecorum προκλητικὰ cum sequenti molosso coalescentes inter pronunciandum easdem fere difficultates praebere, quas dispondeos, easdemque cum illis requirere medelas. Sequantur primum dispon-

dei: Verg. Aen. 1, 703. quinquaginta intus; 2, 503. quinquaginta illi; 4, 40. hinc Gaetulae urbes; 6, 145. ergo alte vestiga oculis; 6, 361. ferro invasisset; 7, 790. auro insignibat; 7, 796. et Serranae acies; 7, 816. auro internectat; 8, 212. cauda in speluncam; 8, 661. auro innectuntur; 12, 576. scalae improviso; Georg. 2, 80. plantae immittuntur; 3, 62. nec feturae habilis; Lucret. 4, 1119. auro includuntur; 4, 1239. aegre admiscetur; Stat. Theb. 3, 363. quinquaginta illis; 5, 422. quinquaginta illi; 7, 56. captae insignibant; Claudian. in Ruf. 2, 215. vos arsurae urbes; Horat. sat. 1, 3, 131. abjecto instrumento artis; epist. 2, 2, 69. hic extremo in Aventino; Juven. 10, 333. Messalinae oculis; Sil. Ital. 9, 223 et Massylae acies; — II. molossi antecedente altero molosso: Verg. Aen. 1, 383 vix septem convulsae undis; 1, 650. ornatus Argivae Helenae; 3, 530. crebrescunt optatae auras; 6, 210. Aeneas extemplo avidusque; 6, 344. hoc uno responso animum; 6, 652. stant terra defixae hastae; 9, 91. neu cursu quassatae ullo; 9, 804. demisit germanae haud; 10, 690. concurrunt Tyrrhenae acies; 11, 618. extemplo turbatae acies; 12, 696, ut primum discussae umbrae; Georg. 4, 471 at cantu commotae Erebi. — Saepius etiam hujusmodi elisio admittitur accedente alia causa, quae sola redderet eam tolerabiliorem. cf. Sil. Ital. 1, 169 at Poeni succensi ira (i sequente i); 16, 369. miserat exceptum Trojana ab origine regem (a sequente a); Verg. Aen. 6, 577. quinquaginta atris (a sequente a); Verg. Aen. 8, 264. caelo ostenduntur (o sequente o); 9, 239. interrupti ignes (i sequente i); Lucret. 4, 553. plane exaudiri (e seq. e); 5, 106. conquassari in (i seq. i); 6, 1264. interclusa anima (a seq. a); 2, 494. quinquaginta altis (a seq. a), 3, 76. quinquaginta animae (a seq. a); Valer. Fl. 7, 43. quinquaginta Asiam (a seq. a); 8, 274. quinquaginta animae (a seq. a); Horat. sat. 2, 3, 118. octoginta annos (a seq. a); 2, 4, 33. Circejis Miseno oriuntur (o seq. o); Juven. sat. 13, 17. sexaginta annos (a seq. a). —

Praeterea indulserunt sibi poetae elisionem in quibusdam vocabulis, quae in quotidianae vitae consuetudine erant usitatissima, et ita quidem, ut neque locum respuerent, quem in versu tenerent, neque naturam vocalis, quae sequeretur. Cujus rei non inde peto causam, quasi alioquin a poetis non potuerint aptari dactylici versus numeris, sed quia decurtata eorum forma quotidiana consuetudine adeo trita fuit, ut ne heroici quidem poetae admittere elisionem dubitarent.

1. Ambo, ambae (— — Verg. Ecl. 7, 4 in thesi I.; — — Stat. Theb. 6, 374. Valer. Fl. 7, 653; Calpurn. Ecl. 9, 17); ambo animis th. 1. Verg. Aen. 11, 291; Valer. Fl. 6, 128; ambo aevo th. 1. Calpurn. Ecl. 9, 16; ambo hastile th. 1. Stat. Theb. 5, 439; ambo uter th. 3. Horat. sat. 2, 3, 180; ambo hilares th. 1. Claud. bell. Get. 338; ambae hilares th. 2. Stat. Theb. 12, 679; ambae auro th. 1. Verg. Georg. 4, 342. —

2. Certe aliquid th. 1. Ovid. met. 14, 722; certe ego th. 1. Cat. epith. 149; Ovid. met. 8, 99; 13, 840; am. 2, 13, 3; heroid. 1, 115; 19, 81; (20, 178); 21, 211; rem. am. 781; nux el. 25; Sab. ep. 1, 47; trist. 4, 5, 13; ep. ex P. 1, 6, 11; Ib. 129; fast. 4, 725; certe equidem th. 1. Verg. Ecl. 9, 7; certe illis th. 2. Stat. Silv. 5, 3, 69; certe isdem th. 1. Prop. eleg. 3, 22, 23; certe hinc th. 1. Verg. Aen. 1, 234. —

3. Contra (ultima correpta ab Ennio ap. Varr. L. L. 7, 12 quis pater aut cognatu' volet nos contra tueri; Serv. ad Verg. Aen. 8, 360. contra carinantes verba atque obscoena profatus cf. Maur. Haupt. observ. crit. 1841 p. 44. 45; Manil. Astron. 2, 253) contra haedi th. 1. Cic. Arat. 3, 171; contra aliena th. 4. Lucret. 2, 713; contra alius th. 1. Horat. sat. 1, 2, 30; contra ardore ferae th. 1. Sil. Ital. 6, 25; contra autem th. 1. Verg. Aen. 8, 711; Lucret. 1, 363; Stat. Theb. 6, 546; Valer. Fl. 5, 172; 5, 600; 6, 248; contra ego th. 1.

Verg. Aen. 11, 160; Ovid. Met. 9, 16; contra effusa th. 1. Valer. Fl. 1, 762; contra elata th. 1. Verg. Aen. 6, 23; contra ignis th. 1. Valer. Fl. 1, 137; contra omnes th. 1. Valer. Fl. 4, 689; contra hominem Dion. Cat. 4, 34, 1. —

4. Ergo Lucret. 1, 72, ergo Lucan. 9, 256; Stat. Theb. 3, 566; 4, 723; 8, 313; 9, 8. 323; 11, 62. 144; 12, 354; Stat. Ach. 1, 338; 2, 228. — ergo habitu Sil. Ital. 2, 77; ergo abrupta th. 1. Lucan. Phars. 6, 360; ergo habitat th. 2. Juven. 14, 92; ergo aderant th. 1. Sil. Ital. 4, 93; ergo aderat th. 1. Verg. Aen. 9, 107; ergo adsunt th. 1. Stat. Theb. 5, 718; ergo ades th. 1. Ovid. am. 3, 1, 66; fast. 2, 17; ergo adeo Dion. Cat. 2 praef. 10; ergo acies Lucan. 4, 777; ergo aegre th. 1. Verg. Georg. 3, 534; ergo agitur th. 1. Sil. Ital. 4, 718; 8, 65; ergo agimus th. 1. Mart. epigr. 12, 9, 3; ergo age th. 1. Sil. Ital. 14, 10; Verg. Aen. 2, 707; ergo agite th. 1. Verg. Aen. 3, 114; 5, 58; Georg. 1, 63; Grat. Falisc. 140; Stat. Silv. 1, 2, 182; 3, 1, 23; 5, 2, 125; Manil. astron. 2, 788; 3, 169; Seren. Sam. 778; Claud. de III. cons. Honor. 151; Ovid. a. a. 1, 343; 2, 489; fast. 4, 83; Rutil. Num. 1, 141; ergo alacer th. 1. Sil. Ital. 8, 263; ergo alacris Verg. Aen. 5, 380; Ecl. 5, 58; Stat. Theb. 2, 201; 10, 187. ergo alacres th. 1. Stat. Silv. 1, 4, 9; ergo alte th. 1. Verg. Aen. 6, 145; ergo alius th. 3. Verg. Aen. 9, 598; ergo alium th. 1. Moret. 60; ergo aliis th. 1. Ovid. met. 13, 620; ergo alii th. 1. Ovid. ep. ex P. 3, 3, 105; ergo aliquod Mart. ep. 4, 31, 9; ergo aliquid th. 1. Juv. 14, 323; ergo aliud Mart. ep. 5, 94, 4; ergo amens th. 1. Verg. Aen. 12, 742; ergo amor th. 1. Ovid. am. 1, 6, 37; ergo animis th. 2. Verg. Aen. 3, 250; 10, 104; ergo animus th. 2. Lucret. 3, 184; th. 1. 3, 519; 4, 883; ergo animam Lucret. 3, 216; ergo animos th. 3. Verg. Georg. 3, 100; ergo animum th. 1. Valer. Fl. 3, 615; ergo animi Claud. in Ruf. 1, 170; Juven. sat. 14, 119; Ovid. fast. 3, 119; ergo

ante th. 2. Lucr. 3, 967; ergo anteire Val. Fl. 1, 30; ergo hanc th. 1. Claud. rapt. Pr. 3, 91; ergo apibus th. 1. Verg. Georg. 4, 139; ergo armis th. 1. Sil. Ital. 2, 293; ergo ardor th. 1. Sil. Ital. 14, 96; ergo arsit Ovid. her. 16, 147; ergo assume th. 1. rem. am. 485; ergo aut th. 1. Ovid. met. 13, 61; ergo haud Juven. sat. 11, 17; ergo asper Sil. Ital. 17, 85; ergo avidus Verg. Aen. 3, 132; ergo avidum th. 1. Verg. Aen. 9, 661; ergo avidae th. 1. Claud. de l. Stil. 223; — ergo ego th. 1. Ovid. met. 7, 51. 172; 9, 182. 513; am. 1, 2, 49; 1, 4, 3; 1, 7, 11; 1, 11, 27; 2, 7, 1; 3, 11, 9. 11; her. 10, 119; 17, 135; 18, 183; ep. ex P. 4, 14, 17. 19; Mart. 8, 56, 23; Ovid. trist. 3, 3, 25; ergo eadem th. 1. Verg. Aen. 8, 382; ergo electa Sil. Ital. 11, 64; ergo erit Stat. Silv. 3, 2, 127; Ovid. a. a. 1, 213; ergo eat th. 1. Ovid. a. a. 1, 455; ergo erat th. 1. Ovid. trist. 3, 2, 1; ergo excire th. 1. Sil. Ital. 13, 395; ergo exstat th. 1. Sil. Ital. 14, 682; ergo exercentur th. 1. Verg. Aen. 6, 739; ergo et th. 1. Verg. Aen. 8, 169; ergo etsi th. 4. Verg. Aen. 9, 44; ergo expectatos Juven. 6, 371; ergo etiam th. 1. Ovid. am. 1, 15, 41; ergo inter Verg. Georg. 1, 489. Sil. Ital. 4, 778; Verg. Aen. 5, 618; 11, 729; ergo iterum th. 1. Verg. Cir. 385; Stat. Theb. 5, 445; Valer. Fl. 4, 400; 7, 196; 7, 625; ergo his th. 1. Verg. Aen. 1, 663; ergo Iris Verg. Aen. 4, 700; ergo inter th. 1. Verg. Aen. 6, 384; 7, 467; 8, 90; ergo illi th. 2. Ovid. met. 5, 477; ergo illum th. 1. Grat. Fal. 105. 323; Ovid. am. 3, 2, 8; trist. 4, 8, 37; ergo instauramus Verg. Aen. 3, 62; ergo insperata 3, 278; 8, 247; ergo ipsas Georg. 4, 206; ergo impune Ovid. met. 8, 493; ergo indigna Lucan. 9, 55; ergo in 9, 1073; Grat. Fal. 337; Prisc. de pond. et mens. 199; Juven. 4, 73; ergo impetrato Grat. Fal. 493; ergo intempesta Stat. Theb. 10, 79; ergo hic Juven. 6, 532; ergo ignominiam 8, 209; ergo ignem 14, 244; ergo invisā Nux eleg. 127; ergo idem Ovid. trist. 1, 2, 17; ergo omnis Verg. Aen. 2, 26; 6, 177; 8, 494; Lucret. 2, 879; Cir. 125;

Verg. Georg. 3, 229. 318; Ovid. met. 11, 338; Valer. Fl. 5, 257; Seren. Sam. 265; Ovid. trist. 4, 2, 19; Sil. Ital. 10, 626; ergo hominum Lucret. 5, 1428; ergo operum Ovid. met. 13, 159; 13, 171; trist. 2, 1, 87; Stat. Theb. 6, 678; ergo opibus Valer. Fl. 6, 449; ergo oculos Manil. 3, 378; ergo optes Juven. 3, 276; ergo occulta 9, 101; ergo ubi Sil. Ital. 13, 621; 16, 600; Verg. Aen. 3, 238; 4, 474; Georg. 4, 77; Ovid. met. 1, 177. 434; 2, 640; 3, 279. 370; 4, 22. 380; 6, 719; 8, 638; 12, 35; Lucan. 2, 16; 4, 777; Grat. 246; Stat. Theb. 6, 834; Valer. Fl. 3, 411; 4, 433; 5, 319; 7, 4. 323; 8, 321; Manil. 3, 328; Claud. VI. cons. Hon. 265; in Eutrop. 354; Horat. sat. 2, 3, 220; 2, 6, 16. 106; Pers. 4, 6; Tib. 4, 1, 175; Ovid. a. a. 1, 565; r. a. 135; 399; trist. 3, 9, 19; 3, 10, 15; 4, 4, 23; fast. 1, 311; ergo utrimque Lucan. 7, 385; ergo humeros Val. Fl. 1, 659; ergo ut Verg. Aen. 11, 799; Stat. Theb. 9, 602; 7, 151; Val. Fl. 7, 407; Juven. 8, 68; Ovid. a. a. 1, 657; trist. 1, 9, 63; 4, 4, 43; fast. 3, 787.

5. illi, illae, illo. illi ad Verg. Aen. 12, 172; Stat. Theb. 5; illi aderant 5, 170; illi admirantes Ovid. met. 3, 662; illi alacres Val. Fl. 3, 462; illi alternantes Verg. Georg. 3, 220; illi atra Stat. Theb. 10, 735; illi armis Verg. Aen. 11, 461; illi autem Stat. Theb. 7, 291; Val. Fl. 3, 662; 8, 287; illi avide Val. Fl. 1, 818; illi haec Verg. Aen. 11, 445; illi etiam Verg. Aen. 2, 420; Tib. 2, 1, 41; Stat. Theb. 6, 251; illi eadem Juv. 14, 76; illi imprudentes Lucret. 5, 1007; illi in Stat. Theb. 3, 147; illi indignantes Verg. Aen. 1, 55; Stat. Theb. 1, 133; illi inter Verg. Aen. 10, 146; 12, 720; Georg. 4, 174 (illi ipsi consol. ad Liv. 412); illi operum Lucil. Aetn. 194; illi ubi Val. Fl. 6, 182; illi unum laud. Hercul. 64; illae altum Verg. Georg. 2, 210; illae autem Aen. 6, 826; Stat. Theb. 5, 81; 7, 595; illae ignem Ach. 1, 456; illae intus Verg. Aen. 12, 589; illo alii Stat. silv. 2, 2, 139; illo avidae Stat. Theb. 9, 30. —

6. Immo (correpta ultima Mart. epigr. 1, 85, 4; 5, 63, 6; 6, 94, 4; 12, 48.) immo ait Sil. Ital. 9, 536; Verg. Aen. 11, 459; Stat. Theb. 4, 536; 10, 431; immo age Verg. Aen. 1, 753; Stat. Theb. 5, 43; 1, 468; immo haec Verg. Ecl. 9, 26; 5, 13; immo alia Horat. sat. 1, 3, 20; immo ego Verg. Aen. 9, 257; Ecl. 7, 41; (Mart. 3, 40, 4); immo et Horat. sat. 1, 16, 9; (immo etiam Cat. 73, 4); immo hosti Sil. Ital. 9, 28; (immo hodie Mart. 12, 48, 6); immo ita Ovid. trist. 1, 2, 99; 3, 4, 17; metam. 7, 512; immo ubi Verg. Aen. 9, 98. —

7. Ipsi, ipsae, ipsa: ipsi amnes Stat. Theb. 5, 334; 8, 203; ipsi animus Stat. silv. 1, 2, 58; ipsi aufert Verg. Aen. 9, 332; ipsi etiam Stat. Theb. 9, 2; 11, 329; ipsi in Verg. Georg. 3, 376; ipsi inter Valer. Fl. 8, 257; ipsi urbem Valer. Fl. 2, 165; ipsae autem Stat. Theb. 12, 529; ipsae ego Valer. Fl. 7, 271; ipsae etiam Stat. Theb. 12, 435; Dion. Cat. 3, 16, 2; ipsae horrent Stat. Theb. 11, 13; ipsae odiis 11, 100; ipsa opus Valer. Fl. 7, 176.

8. Me: me ab amore Prop. 3, 20, 9; in me acui Ovid. met. 15, 776; nec me adeo Verg. Aen. 4, 96; me affirmo Horat. epist. 2, 1, 111; me me adsum Verg. Aen. 9, 427; quid me ait Stat. Theb. 11, 465; me alio Ciris 417; in me aliquid Ovid. trist. 5, 10, 41; me animi Lucret. 1, 136; 1, 922; 5, 97; me autem Verg. Aen. 4, 540; Valer. Fl. 7, 131; per me equidem Pers. sat. 1, 110; me etiam Horat. epist. 1, 7, 24; me except Horat. sat. I., 5, 1; in me haec Ovid. met. 3, 370; me hic Valer. Fl. 8, 77; quum me hortaretur Horat. sat. 1, 4, 107; a me illos Verg. Ecl. 2, 43; quum me ille Stat. Achill. 2, 432; nunc me inquit Ciris 256; Verg. Georg. 4, 494; tu me inter Horat. epist. 2, 2, 79; (neu me odisse Catull. 68, 12); ut me olim Stat. Ach. 2, 136; (ad me omnes Catull. 67, 14); me orbatum Cic. Arat. 3, 1; non me ulli Stat. Theb. 10, 723; me

unum (Catull. 73, 6); 107, 7; Tibull. eleg. 1, 2, 60. —

9. Multi, multae, multo: multi ante Verg. Georg. 1, 225; multi illam vel illum Verg. Aen. 7, 54; Catull. 52, 142; 62, 55; Ovid. met. 1, 478; 3, 355; multi inopes Lucan. 3, 676; multi in consol. ad Liv. 79; multi et Stat. Theb. 6, 560; multae illam Verg. Aen. 11, 581; Ovid. met. 12, 404; multo igitur... minus Lucret. 3, 924; multo antiquius 4, 846. —

10. Nulli, nullae: nulli ex Stat. Theb. 10, 34; nulli illum Catull. 62, 44; Ovid. met. 3, 355; nullae hic Verg. Aen. 6, 399; nullae ideo Valer. Fl. 3, 454; nullae illam Ciris 512; Stat. Theb. 9, 102; nullae in Ovid. met. 2, 857. —

11. Quando correpta ultima Valer. Fl. 7, 16; 8, 213; Claud. epist. 4, 2; epigr. 4, 5; Juven. sat. 3, 171; 5, 40. 63. 127; 6, 464. 566; 7, 146; 8, 80; 11, 184; 12, 23; 13, 241; 15, 160; aliquando Juven. 3, 184; 6, 360; 9, 28. — aliquando habuere Verg. Aen. 8, 602; quando adfert Sil. Ital. 16, 209; quando ad Juven. 13, 102; quando haec Pers. 1, 46; quando aliud Verg. Aen. 4, 315; quando alid Lucret. 1, 263; quando alius Stat. Theb. 9, 53; Manil. 1, 640; quando aliter Verg. Aen. 9, 497; quando ait Lucan. 8, 211; quando aperire Sil. Ital. 13, 636; quando avidissimus Stat. Ach. 1, 509; quando ea Lucret. 1, 467; quando ego Valer. Fl. 2, 298; quando egomet 5, 201. Horat. sat. 2, 6, 60; Juven. 9, 139; Ovid. am. 3, 11, 17; heroid. 1, 11; 13, 115; Mart. 6, 86, 2; quando erit Ov. heroid. 7, 19; 13, 117; Mart. 10, 6, 3; quando eques 10, 6, 7; quando in Verg. Aen. 11, 653; Juven. 3, 162; quando hic Stat. Theb. 4, 347; quando ita Sil. Ital. 16, 288; Horat. sat. 2, 7, 5; quando iterum 2, 7, 69; quando iter Stat. Theb. 8, 179; quando hominem Lucret. 3, 544; quando onus Tib. 4, 1, 43; quando

opus Lucret. 1, 206; quando humilem Stat. Theb. 1, 317; quando utrumque Lucret. 1, 495. —

12. Quare: quare age Sil. Ital. 16, 208; Verg. Aen. 7, 429; Stat. silv. 1, 4, 31; Calpurn. ecl. 8, 21; quare agite Verg. Aen. 1, 627; 7, 130; 8, 273; Catull. 64, 373; Verg. Georg. 2, 35; Lucan. 8, 289; Stat. Theb. 10, 213; quare aptam Seren. Sam. 823; quare aut Catull. 69, 9; quare animum Lucret. 3, 470; quare etiam 1, 295; 1, 1049; 2, 243; 2, 377. 1064; 3, 228; 3, 574; 689; 4, 214; 288. 699. 853. 1200; 5, 332. 376. 818. 904; quare ego Tib. 3, 4, 49; Mart. 5, 79, 5; quare illud Verg. catal. 13, 11; Catull. 68, 147; quare in Lucret. 1, 845; 2, 284; quare iterum Stat. Theb. 12, 100; quare hoc Cat. 107, 3; quare utrimque Lucret. 4, 936. —

13. Qui, quae, quo, qua: qua omnes Lucil. Aetn. 101; per quae humana Manil. Astron. 2, 921; quae heredibus Ciris. 14; at qui olim Seren. Sam. 625; at quae horum Cic. Arat. 3, 248; nec qui abaco Pers. 1, 131; qui intentum Manil. 2, 171; qui inter Horat. sat. 2, 3, 40 *).

De consilio omisi Lucret. 1, 873

praeterea tellus, quae corpora cumque alit, auget
ex alienigenis, quae alienigenis oriuntur.

Ibi elisionem in verbis quae alienigenis factam Lachmanni debemus ingenio, quum Oblongus, Quadratus, Schedae praebeant: „quae lignis oriuntur.“ Hoc Viro Doctissimo melius de utroque versu mihi videtur statuuisse Marullus, qui eos tamquam spurios et ab ingenio Lucretii alienos e textu eiecit. Et illos versus re vera spurios esse facile concedes, ubi versus tres, qui paullo praecedunt, contuleris 867:

praeterea quaecunque e terra corpora crescunt
si sunt in terris, terram constare necessest
ex alienigenis, quae terris exoriuntur.

Id quidem pro certo affirmaverim, aut hos tres aut illos duo esse spurios, qui describunt plane eandem rem, dummodo

14. Se, sese: inter se acies Verg. Aen. 11, 632; sese acies 12, 227; in se habet Catull. 114, 2; sese aliquem Pers. 1, 129; tum se ad Verg. Aen. 6, 900; in se animam Lucret. 3, 572; quo se ardens Verg. Aen. 9, 421; Valer. Fl. 1, 701; sese aperit Sil. Ital. 3, 530; Valer. Fl. 2, 218; se aquila Cic. Arat. 3, 328; se effundens Manil. 4, 609; se ibi Lucret. 1, 1091; sese ita 4, 883; quem se intorquentem Cic. Mar. 5; in se ipso Horat. sat. 2, 7, 86; sese odiis Valer. Fl. 1, 65; in se oculos Stat. Theb. 6, 669; se operumque Verg. Aen. 1, 455; se hostis Lucil. Aetn. 469; se offert. Verg. Aen. 7, 536; se ostendit Catull. 64, 211; Nemes. 12; inter sese ullam Lucret. 2, 923.

15. Tu, te: quin tu aliquid Verg. Ecl. 2, 71; nec tu aliud Ovid. fast. 6, 285; quoniam tu animo Lucr. 4, 1180; at tu etiam Prop. 3, 10, 19; tu exercita Sil. Ital. 17; quin tu igitur Pers. 4, 14; tu illam Verg. Ecl. 3, 25; tu illic Stat. Ach. 1, 84; quem tu inter Horat. ep. 1, 12, 14; tu olim Verg. Aen. 1, 289; at tu oro

codicum lignis, quod est aperte falsum, in terris mutaveris. Haesit enim librarius quidem in tribus versibus Lucretii, quum paullo post legeret: transfer item, totidem verbis utare licebit. Usus est poeta ipse in translatione sua, in qua, quod de terra ejusque fructibus monstratum erat, in ligna transtulit, non undeviginti, sed duodecim verbis. Quid mirum, quod librarius ille versuum par componere sibi proposuit, quod non amplius duodecim verbis contineret:

praeterea tellus, quae corpora cumque alit, auget
ex alienigenis, quae terris exoriuntur.

Versus initio margini adscripti paullo post in textum sunt recepti, ita tamen ut ab alio quodam homine Lucretii parum gnaro lignis in terris maretur. Habes igitur alterum exemplum (cf. 1, 43—50), ut mihi videtur, certissimum, quod ostendat cum Oblongum tum Quadratum interpolationis vestigia ne monstrare quidem, eos autem descriptos esse e codice archetypo, qui multas expertus est interpolationes easque gravissimas.

9, 290; sed tu horum Catull. 68, 129; vis tu hominis Horat. sat. 2, 6, 92; quam tu urbem Verg. Aen. 4, 47; te ad Ecl. 9, 22; te agat Horat. sat. 2, 7, 24; si te alio Horat. sat. 2, 2, 55; de te alii Prop. 3, 2, 1; quum te aliquid Dion. Cat. 14, 1; te alto consol. ad Liv. 349; te animo Verg. Aen. 12, 439; Cat. 76, 11; in te animos Val. Fl. 5, 391; te an ut Horat. sat. 1, 3, 22; Non te Aeeta Val. Fl. 8, 350; in te ardens Stat. Theb. 11, 295; te argenti Horat. sat. 1, 1, 41; quid te exempta Horat. epist. 2, 2, 212; quum te excusaris Mart. 3, 18, 2; te ego Prop. 3, 13, 11; Ovid. am. 2, 10, 3; si te Eoa Prop. 5, 5, 21; te in Verg. Aen. 9, 200; si te his Verg. Aen. 4, 568; te imitari Lucret. 3, 6; te inquit Val. Fl. 6, 536; ad te inquam Horat. sat. 2, 7, 22; te ipsum 1, 10, 25; in te ipso 2, 2, 20; ut te ipsum 1, 2, 33; per te immaturum Prop. 4, 6, 2; in te oculos Verg. Aen. 12, 657; ad te oculos cons. ad Liv. 351; in te omnis Verg. Aen. 12, 59; in te omnes Stat. silv. 2, 1, 150; Horat. sat. 2, 3, 130; sed te oro Sil. Ital. 13, 519; nec te ut Stat. Theb. 11, 304; nec te ullae Verg. Aen. 8, 298. —

16. **Ultrō:** ultrō ad Sil. Ital. 11, 126; ultrō acies Lucan. 3, 498; ultrō animos Verg. Aen. 9, 127; 10, 278; ultrō Asiam 2, 193; ultrō audax Stat. Theb. 6, 776; ultrō ego Catull. 68, 40; ultrō etiam Stat. Ach. 1, 365; Claud. de r. Pr. 3, 262; ultrō amens Val. Fl. 8, 223.

17. **Una:** una ambae Verg. Aen. 5, 57; una Aruns 11, 864; una equites Stat. Theb. 7, 618; una Eurisque Verg. Aen. 1, 85; una ingens 7, 710; 2, 476; una omnes Sil. Ital. 1, 410; Verg. Aen. 5, 830; 8, 105. 689; Valer. Fl. 1, 501; 8, 412.

18. **Vero** (correpta ultima Sil. Ital. 9, 193; Stat. Theb. 2, 187). vero Acherontis Stat. Theb. 11, 150;

tum vero amens Verg. Aen. 12, 776; Val. Fl. 7, 631; vero animalia Lucret. 4, 983; ne vero hospes Verg. Aen. 8, 352.

19. Restant paucissimae voces, quae a bonis scriptoribus aut omnino non decurtantur elisione aut rarissime, ut nobis quidem eorum exempla sequi non liceat in componendis versibus hexametris: frustra immo Catull. 72, 2; atqui ego 66, 25; Horat. sat. 1, 10, 31; hoc ne ipsi Catull. 74, 3; ne incesse Stat. Theb. 11, 390; supra homines Verg. Aen. 12, 839; ultra autem Ovid. met. 10, 345; infra urbes Stat. silv.; circa omnem Grat. 241. Valer. Fl. 8, 2; — extra anni Verg. Aen. 6, 796; extra autem Stat. silv. 1, 5, 51; extra immane Stat. Theb. 4, 434; longe illi Verg. Aen. 12, 52; porro ignem Lucret. 1, 690; porro aliud 5, 830; 1276; porro oculos 3, 359; 4, 322; porro omnes 4, 643; porro hominum 4, 1004; 5, 156. —

Haec, lector benevolentissime, est lex, quam in admittenda elisione versus heroici auctores sibi sequendam videntur proposuisse. Legitime igitur inter pronuncian- dum abripitur vocalis brevis sequente altera sive brevi sive longa in quovis fere hexametri loco excepta arsi prima et thesi sexta, deinde longa ante longam in arsi secunda, tertia, quarta et thesi quarta, alibi autem vocalem longam nusquam inveneris legitime elisam sequente altera vel longa vel brevi, quae non est ejusdem qualitatis, nisi in certis illis vocibus, quas enumeravimus, in dispondeo, in molosso sequente molosso, in vocibus, quae arctissime cum sequenti cohaerent. Neque tamen in versuum multitudine, quos eum ad finem perlegimus, non abesse exempla, quae refragari videantur legi a nobis propositae, mirum videbitur ei, qui librariorum curam vel incuriam cognoverit satisque perspexerit, qualis adhuc sit in multis carminibus vulgatae lectionis fides. Immo etiam non parum firmitatis lex nostra inde ducat, quod in satis magnis omnium fere Romanorum carminibus, quae dicuntur

epica, vix aegreque investigaveris vitia tot et talia, quot et qualia in uno nostrae aetatis vel modicae longitudinis occurrant carmine, praesertim quum exempla exceperis excipienda, quae de caussa aliunde petita correctoris postulant sagacitatem. —

Et primum quidem, ne negligenter videamur egisse, afferenda sunt Verg. Aen. 8, 364 aude hospes contemnere opes; — 11, 370 aude atque adversum fidens; — Juven. sat. 1, 73 aude aliquid; — Stat. Theb. 6, 319 urge alios; — nihil tamen contra legem nostram facientia, quum Martialis epigr. 11, 108, 4 „lector, salve. taces“ doceat praeter voces iambicas (cf. Ritschelii proleg. Plautin. pag. 165) etiam spondiacas imperativi formas e suum finale corripuisse. Itaque non est, cur haereamus in elisione vocalis in thesi prima admissa.

Deinde non admodum pauca sunt eximenda, quippe quae aut parum firma codicum auctoritate nitantur aut de caussa nihil cum metro faciente displiceant aut a correctoris ingenio originem ducant.

Sic Lucret. 2, 87:

neque enim mirum, durissima quae sint
ponderibus solidis neque quicquam a tergo ibus
obstet.

Q. O. Sch. unanimiter praebent a tergibus, quae, quum ferri non possint, ab Abrahamo Preigero mutata sunt in a tergo ibus probantibus Havercampio, Lachmanno, Bernaysio, omnibus fere editoribus praeter Goebelium. Hic Vir Doctissimus quaest. Lucret. crit. Salisburgi 1857 pag. 23 propter vocem ibus prorsus inusitatam proponit: neque quidquam extra quibus obstet. Et ipse quidem, quum vitiosa sic elisio devitetur, in Goebelii emendatione acquiescerem, nisi melius placeret mea: neque quidquam atrocius obstet. —

Eodem modo Lucret. 2, 529:

scinditur aequae animae haec quoniam natura
nec uno
tempore sincera existit, mortalis habenda 'st
vocem aequae, in qua offendimus elisa, quum ultima sit
longa cf. 4, 1238, non codicibus debemus, sed Bernaysio.
Praebent enim O. Q. Sched. scinditur atque animo
haec, quae verba a quovis vere carminis interprete alia
ratione sunt mutata. Nam Lambinus scripsit: scinditur
atque animae quoniam; — Forbigerus: scinditur atque
animo quoniam natura; — Lachmannus: scinditur usque
adeo haec quoniam; — Goebelius l. l. pag. 13 scindi-
tur at quom jam haec animae; ex quarum emenda-
tionum copia quum nulla prorsus eum praebeat sensum,
quem locus nobis requirere videtur, novam afferre peri-
clitatur scribentes: scinditur apta animae his quo-
niam natura. —

Neque alia res est in Lucret. 3, 1027 seq.:

ille quoque ipse, viam qui quondam per mare magnum
stravit
et contempsit equis insultans murmura ponti,
lumine adempto animam moribundo corpore fudit.
Ibi vitium in adempto animam inesse cernimus, quippe
quod longum o in thesi secunda ante breve a elidi ne-
queat. At verba non accurate ex codicibus expressa sunt,
quum sub finem versus 1031 Lugdunensis uterque prae-
beant fugit, quod Marullus demum mutavit in fudit,
quem reliqui editores secuti sunt omnes. Quid, si fu-
git genuina est lectio vitiumque sub alia voce latet?
Nobis quidem hoc verbum retinere placet ut bonum initi-
umque versus in hunc modum mutare:

lumen adempta anima moribundo corpore fugit. —

Deinde ne elisionem vocalis ē in thesi admissam
Lucret. 4, 894:

corporis hic igitur rebus fit utrimque duabus
aeque id ut ac navis velis ventoque feratur.

Lucretio adscribamus magnopere cavendum, quum sit peccatum editoris Bernaysii. Idem vero Vir eo, quo prae-cellit, ingenii acumine originem vitii solus intellexit esse pravam iterationem corporis ex versu antecedenti. Scribamus igitur: ut juxta ac navis etc. Nam quominus ingeniosissimam Marulli, quem secutus est Lachmannus, amplectamur emendationem (corporis ut ac navis), obstat simplicitas, quam de Lucretii scribendi ratione nobis informatam habemus. —

Praeterea de duobus Vergilii versibus:

Aen. 1, 641:

series longissima rerum
per tot ducta viros antiquae ab origine gentis.

Aen. 10, 179:

hos parere jubent Alphea ab origine Pisae
urbs Etrusca solo.

non recte nobis videtur judicavisse Philippus Wagnerus, quem secuti sunt Forbigerus et Jahnius. Quam plures codices praebent antiqua ab origine et omnes fere cum ipso Mediceo Alphea ab origine, eam lectionem damnavit Vir Eruditissimus, quod apertum esset „elisionem fraudi fuisse librariis Vergiliumque saepius diphthongum ae ante brevem vocalem elisisse.“ Exempla autem, quae attulit ad hanc rem probandam, aut alia ratione intelligenda esse demonstravimus, aut emendentur oportet. Itaque quum incerta codicum auctoritate utrumque cum propter fidem libris manuscriptis habendam tum per linguae leges aequae bene dici possit, praeferamus eam lectionem necesse est, quae legi nostrae multis aliis exemplis probatae non refragatur, scribentes antiqua ab orig. et Alphea ab or. —

Postremo uno modo verbo opus est commemorare vulgata lectionem jam emendatam esse codicibus aut non repugnantibus aut postulantibus Ovid. metam. 12, 407 et

amando et amare = ut amans a Bothio; — ibid. 13, 368 quanto dux milite major, tanto ego te supero = tantum ego a Siebelisio; — Manil. astron. 2, 28. Persei et Andromedae = Persea et a Webero corp. poet. Latin.; ibid. 2, 825. aequae illi = esse illi a Webero ibidem. —

Restant loci non plus septemdecim, qui maximam partem facillime emendantur. Catull. XLVII, 1:

non ita me dii ament quidquam referre putavi,
utrumne os an culum olfacerem Aemilio.

Sic Doeringuis in editione sua minori scribit cum elisione non ferenda, melius non ita me di ament. Hujusmodi enim monosyllabi correptiones secundum Lachmannum legitimae inde ab antiquissimis hexametri temporibus occurrunt: Verg. Aen. 6, 507. te amice; — Lucret. 2, 404. quae amara; 2, 617. qui in oras; 4, 1053. nam si abest.; — 5, 7. nam si ut ipsa petit; — 5, 74. qui in orbi; 6, 740. quo Averno; — 6, 796. eo si odorata est; — Verg. ecl. 2, 65. o Alexi; — 8, 108. an qui amant; — Horat. sat. 1, 9, 38. si me amas; — Propert. 3, 22, 31. tu quoque o Eurythion. —

Verg. Aen. 3, 539:

Et pater Anchises: bellum, o terra hospita, portas:
bello armantur equi, bellum haec armenta minantur.

pro armantur aequae bonam neque inusitatam vocem substituímus: bello ornantur. cf. Liv. 27, 19; Gell. 5, 2. —

Verg. Aen. 9, 160:

Interea vigilum excubiis obsidere portas
cura datur Messapo et moenia cingere flammis.

= Curat amor Messapj etc. —

Verg. Aen. 12, 360:

haec praemia, qui me
ferro ausi tentare ferunt; sic moenia condunt.

= ferro orsi tentare ferunt. —

Verg. Aen. 10, 360. Tyrrhenae acies et 12, 548 totae adeo conversae acies numerum singularem pro plurali substituimus. —

Verg. Georg. 4, 472:

At cantu commotae Erebi de sedibus imis
umbrae ibant tenues simulacraque luce carentum.

Quum elisio in molosso antecedente molosso ferenda sit, ne dicam legitima, non est cur in abrepto ae (commotae Erebi) haereamus, at duriores et prorsus vitiosas elisionem omnes fere interpretes censent in verbis umbrae ibant collidentibus admittendam. Neque enim decurtatur longum ae in thesi prima sequente vocali, quae est diversae qualitatis. Mutamus igitur ibant in evant, quae vox incipiens ab vocali e similiter sonanti atque ae ejusmodi est, ut facilius antecedens ae delitescat cf. Lucretii comitari hymenaeo. Eadem in formis evans, evantes haud ita rarius usurpata aptissime de umbris cantu suavissimo commotis adhiberi potest idem fere significans quod nostrum: *schwärmen*. Neque vero, si haec lectio pro genuina habenda, difficilius est intellectu, qui factum sit, ut ex evant, voce paullo inusitatior, ibant inter legendum nasceretur.

Ovid. metam. 4, 444:

parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni,
pars aliquas artes antiquae imitamina vitae.

Recte quidem de his versibus, in quibus vel emendandis vel explicandis multum operae frustra consumpserant interpretes cf. Schirach. clav. Ovid. s. v. imitamina, Bach. ad hunc locum judicasse videtur Maur. Hauptius. Id tantummodo admirationem meam movet maximam, quod Vir Praeclarus elisionem illam durissimam eamque ab Ovidio alienissimam comprobare voluerit. Nam hunc poetam satis diligenti animo talia evitavisse cum elisionum, quae sint aliquatenus graviores, raritas, tum car-

mina demonstrant nonnulla ne vestigia quidem levissimae elisionis praebentia cf. amor. 2, 18. Sine ulla igitur dubitatione nobis videtur scribendum sic: antiqua imitamina vitae. Bene enim explicat Bachius ad l. l. vocem imitaminis ex usu Ovidiano = rem ad imitationem factam, ita ut imitamina vitae in unam quasi notionem coalescant (Lebensbilder). Hoc ubi factum est, poetae non dubitaverunt adjectivum huiusmodi notioni attribuendum regentis verbi non recti formae aptare. cf. Lucret. 2, 354 calidum sanguinis flumen; — 2, 503 aurea pavonum saecula; — 2, 601 duellica proles equorum; — 2, 1081 montivagum genus ferarum; — Verg. Aen. 4, 132 odora canum vis; — 8, 526 Tyrrhenus tubae clangor; — Georg. 1, 309 stuppea verbera fundae. Alia exempla praebet Forbigerus ad Verg. Aen. 8, 526. —

Ovid. her. 8, 71:

Castori Amyclaeo et Amyclaeo Polluci
Reddita Mopsopia Tyndaris urbe soror.

Plura priori versui insunt, quae in elegantiore poeta ne dicam Ovidio offendant. Primum, quod i illud dandi casui proprium semel tantum Catull. 66, 70 legitur correptum, de hac elisione recte admittenda vix cogitare licet. Deinde de hiatu non admodum raro in arsi tertia obvio hoc quidem tenendum similitudinem quandam cum hoc loco prae se ferre Vergil. Aen. 3, 74; Cir. 473 Nereidum matri et Neptuno Aegaeo, attamen non videtur negligenda arctior necessitudo, qua dimidia versus pars cum antecedenti cohaeret, ita ut in admittendo hiatu nihil poeta videatur respexisse nisi desiderium lectoris intervallum quoddam ad respirandum postulantis; — vel Sil. Ital. I, 627. hic spolia Aeacidae, hic Epirotica signa, ubi vero hic hic bis cum emphasi repetitum eo loco, quo hiatus admittitur, aliquamdiu vocis intermissionem requirit, quo fortior postea possit prorumpere cf. Aen. 7, 225 et si et si; — Verg. Ecl. 3, 6 et et; — 7, 53 et et; — 8, 41. Cir. 421 ut ut; 10, 13

etiam etiam; — vel Verg. Georg. 1, 221 ante tibi Eoae Atlantides abscondantur, nisi hoc loco vox elidenda esset, quae omnino caret littera consonanti, id quod evitasse videntur poetae verbi causa in o, heu, eheu ante vocalem, quae non ejusdem est qualitatis (eia age). Est igitur etiam in hoc hiatu aliquid, quod dubitationem nobis injiciat, num bona sit lectio necne. Praeterea in spondiaca versus clausula desiderabis praeter dactylum quartum (cf. F. Schulz Lat. Gr. §. 474. Anm. 1.) vim illam et gravitatem, quam alibi hujusmodi versibus semper fere attribuere solitus est Ovidius cf. Metam. 6, 79. 128. Postremo magnopere displicet repetitio verborum Amyclaeo et Amyclaeo. Quodsi per temporis locique opportunitatem liceret, multitudine exemplorum satis magna demonstrare paratus essem hanc repetitionem supervacaneam atque inutilem omnino recedere ab Ovidii temporibus sed morem Lucretii antiquiorumque poetarum in mentem revocare, qui propter qualitativam poeticae artis naturam illi aetati jucundam repetitionem, allitterationem, homoioteleuton, assonans, similia magno cum studio et amore propter soni suavitatem adhibere nixi sunt. — Quae ubi omnia comprehenderis, nobiscum priore versu deleto lacunam statues. —

Propert. 4, 1, 47:

miremur nobis et Baccho et Apolline dextro
= Bacchoque et Apolline. —

De altero Propertii loco 3, 24, 19:

Ino etiam prima terris aetate vagata est.

cf. Lachm. ad Lucret. 4, 1169. non prius meam sententiam explicare ausim, quam apparatus critici, qualem Hertbergius ad hunc hocum conghesserit, accuratius inspiciendi mihi data sit potestas. Hoc tamen mihi persuasum est, praeter elisionem vitiosam et vocem „terris“ et versus argumentum (cf. Ovid. metam. 4, 116) critico homini

scrupulum injicere posse talem, ut quaerat, num genuina sit versus origo.

Lucil. Aetn. 546:

artificis naturae ingens opus adspice

= naturae artificis ingens etc. syllaba brevi in arsi tertia producta ut saepius.

Valer. Fl. 4, 631:

nunc reor: exactae nam vere abiere volucres

= re vera abiere volucres?

Stat. Theb. 6, 412. una in nube latent = una nube latent; — Manil. Astron. 2, 747. stellae in fine = stellae fine; — Sil. Ital. 7, 641. ostro ipse ac sonipes ostro = ipse ostro ac etc.; — 13, 194. forma ex his Numitor = his forma Numitor; — 15, 619. caeco errore vias = caeco horrore vias cf. 613. tenebraeque horrenda silentia alebant Germanicique poetae: Im nächtlichen Schrecken, im feindlichen Graus &c. —

Alii iique pauci aut de consilio aut de negligentia legem videntur neglexisse: Horat. sat. 1, 1, 59. tantuli eget; — 2, 2, 114. metato in agello; — 2, 14, 48 in re una; — 2, 6, 61. somno et inertibus; — 2, 6, 102. rubro ubi cocco; — Pers. sat. 1, 111. mirae eritis res; — Juven. sat. 6, 50. paucae adeo; — Martial. epigr. 5, 15, 13. belle inquis dixti; — Seren. Samon. 128. atque palato agitat; — 1040. collo igitur molli; — Sunt ii aut satyrici, de quibus conferas quaeso pag. 29 seq. aut serioris aevi poeta, qui is est, ut non emendatoris sagacitatem sed correctoris industriam postulet. —

II.

Schul - Chronik

des Schuljahres Ostern 1859 — 60.

1. **V**eränderungen im Lehrercollegio haben im verflossenen Schuljahre nicht Statt gehabt. Eine längere Erkrankung des Rector Kiene machte im Anfange des Kalenderjahres ein zwei-monatliches Vicariren der Lehrer der oberen Klassen nothwendig. Der Herr Pastor adjunctus Rodde hatte die Gelegenheit, durch Uebernahme des Religionsunterrichts der vereinigten Quarten eine dankbar anerkannte Beihülfe zu leisten. Am Ende des Schuljahrs wurden bei Erkrankung des Reallehrers Kabeler von Seiten des hiesigen Seminars mit gewohnter Bereitwilligkeit die nöthigen Lehrkräfte zur Verfügung gestellt.

An der mit dem Gymnasio verbundenen Bürgerschule wurden nach 5jährigem Bestande die Lehrerstellen definitiv besetzt. Das Ordinariat der ersten Klasse der Bürgerschule erhielt der Lehrer Alpers, der zweiten der Lehrer Timmermann, das der ersten Elementarklasse der Lehrer Hoppe, der zweiten der Lehrer Wölber. Letzterer, auf dem hiesigen Seminare gebildet, wurde neu angestellt. Die Gehalte wurden für die beiden erstgenannten auf 400 fl , für die beiden letzteren auf 350 und 225 fl festgesetzt, abgesehen von einer an Bedingungen geknüpften Zulage von 25 fl .

2. Aus dem Lehrergehaltsverbesserungsfonds der Königlichen Generalkasse wurde dem Gymnasio von den betreffenden hohen Behörden die Summe von 325 fl jährlich verwilligt. Dieselbe in Verbindung mit der seit Einziehung der 11ten Lehrerstelle noch zur Verfügung Wohlhöblichen Magistrats stehenden Summe von 50 fl machte es möglich, den Etat von 9 Lehrerstellen um 30 — 75 fl jährlich definitiv zu erhöhen. Außerdem erhielten

zwei der älteren Lehrer eine außerordentliche Remuneration von 50 fl . Die Beaufsichtigung und Leitung des Turnunterrichts wurde mit 30 fl honorirt.

3. Die Verwaltung der Sanders'schen Wittwen-Pensions-Anstalt für die Gymnasien zu Stade und Verden wurde vom Collaborator Bockemüller geführt; Pensionen brauchten nicht gezahlt zu werden, der Capitalbestand vermehrte sich daher um 125 fl und betrug am 1. Januar 1860: 3875 fl , sämmtlich belegt in $3\frac{1}{2}\%$ Obligationen der Landes-Credit-Anstalt. Die Statuten der Anstalt wurden im vorigen Jahre gedruckt und neben dem Programme den hannoverschen Gymnasien und höheren Lehranstalten mitgetheilt.

4. Die Turnübungen wurden im Sommer an 2 Abenden der Woche wieder unter Aufsicht des Conrectors Krause, der auch die Freiübungen leitete, und unter Anweisung des Collaborators Auhagen fortgeführt; sie begannen am 10. Mai und wurden am 20. September geschlossen, nur 5 Regentage fielen aus, und an 2 Abenden wurde freigegeben. Es betheiligten sich:

	vor Johannis	nach Johannis
aus den mittleren Gymnasialklassen:	47	45
unteren	28	24
4 Klassen der Bürgerschule	60	57
Summa	135	126

Die beiden Elementarklassen waren in dieser Zahl mit 44, später 41 vertreten. Aus den oberen Klassen des Gymnasii turnten eine Anzahl Schüler in Freiriegen. Eine allgemeine Turnfahrt unterblieb für dieses Mal, weil die herrschende Temperatur Krankheitsfälle befürchten ließ. — Die Turncasse, verwaltet vom Conrector Krause, hatte aus den Beiträgen aller am Turnen Betheiligten*), incl. des Männerturnvereins, von 10 gr jährlich:

eine Einnahme von	64 fl 22 gr 5 sch ,
Cassenvorrath von 1858	29 = 1 = 4 =
Summa	93 = 23 = 9 =
Die Ausgabe betrug	70 = 21 = 2 =
Es verblieb demnach ein Vorrath	
von	23 = 2 = 7 =

*) Für die Schüler der Bürgerschulklassen trägt diesen Beitrag die Schulrechnung.

Die in Ausgabe gebrachte Summe ist verbraucht für Fundamentirung und Verschwellung des Turnschoppens, neue Dachrinnen, Neueinfassung der Springgrube, Pacht, Erhaltung der Anlagen und Geräthe, Ankauf von 8 Exemplaren von „Herr, Turnübungen“ für die Vorturner ic. Im Laufe des nächsten Sommers sollen die Einnahmen vorzugsweise zur Anlegung eines Springerüstes und eines Schwebebaumes und zur bessern Einfriedigung des Platzes verwandt werden.

5. Die Verwaltung der Bibliothek und der Bibliothekskasse wurde vom Corrector Krause geführt.

Die Jahreseinnahme 1859 war 85 ₰ 20 gr 8 d *)
Die Ausgabe 69 = — = 4 =

1. Januar 1860 Borrath 16 = 20 = 4 =

während über ca. 25 ₰ die Rechnungen noch nicht eingelaufen waren.

Die Anzahl der neuen Erwerbungen beläuft sich auf 135 Nummern des Manuals, worunter allerdings eine beträchtliche Zahl von auf Auctionen oder gar als Maculatur gekaufter, weniger werthvoller, aber doch speciellen Interessen dienender Sachen, wie z. B. eine Reihe alter Stader Programme. Für die Schülerbibliothek ist an eigentlichen Jugendschriften wenig angeschafft, da aber der starke Zudrang der Knaben aus der Bürgerschule zur Mitbenutzung der Lesebücher, welche ihnen gestattet wurde, einen raschen Verbrauch mit sich bringt, so muß auf einen ständigen neuen Zugang Bedacht genommen werden, und ein Beitrag aus den Fonds der Bürgerschule erscheint angemessen.

Neuanschaffungen für die Schüler: Reise des Grafen Benjowsky, Bignata's Flucht, Reisen für die Jugend und ihre Freunde von Becker, 4 Thle., Schmidt Märchenbuch, Preußens Helden, 4 Thle., 6 Bände von Schillers Werken, Vogel's Reise, die Niponfahrer, Kastein: Schillers Lebensbild, ic.

Für die Lehrerbibliothek, a) aus Auctionen ic.: Lichtenberg's Schriften, Plutarch ed. Hutten, 14 Bde., Plutarch's Themistocles ic. von Bredow, Weigel: Appar. litter., Horaz: Lob des Landlebens v. Obbarius, Gottsched's Redekunst (als Macul.), Reineccii Janua (desgl.), L. Annaeus Seneca, übers.

*) Darunter die Bewilligung der Königl. Landdrostei von 30 ₰.

von Fuchsius (desgl.), Apulejus Lugdun. Plantin. (desgl.), Aurelius Prudentius Clemens (desgl.), Jani artis poeticae latinae libri IV., Uebersetzung von Polyän und Frontin, Gedichte der Rarschin, L. Pyrker: Perlen der Vorzeit, Hamburger und Meusel: das gelehrte Deutschland. ed. 2., Chr. Gw. von Kleist Gedichte, Oeuvres de Frédéric II., 4 Th., Kilian: Denkmäler des alten Roms (54 Doppeltafeln Kupferstiche), Saxo Grammaticus, Tacitus und Vellejus Paterculus ex rec. Lipsii, Homer Baseler Ausg. 1551, Lebensbeschreibung Herrn Gözens von Berlichingen, Volmar Auswahl der Minnesänger, Fabeln aus den Zeiten der Minnesänger, R. Schädel 3 mittelhochdeutsche Gedichte, Johann Arndt's wahres Christenthum mit Vorrede von Dieckmann (als Macul.), die Grammatiken 2c. von Aug. und Ge. Fr. Grotefend, das 500jährige Jubelfest des Lyceums zu Hannover, dessen Geschichte von 1733 — 1833 2c. 2c. An speciellen Stadenstien: Pratie, Schulgeschichte von Verden, Burtehide, Stade und dem Athenäum zu Bremen, Rotermund erneuertes Andenken der Männer, welche an den gelehrten Schulen in den Herzogthümern Bremen und Verden gearbeitet, Programme von 1660 (Abschrift), 1690, 1711, 1717, 1743, 1819, 1822 — 24 von Tonsor, Mislser, Richey, von Seelen, Gehlius, Balett.

b) Neu angekauft: Böttiger, Allmähliche Entstehung der jetzigen welfischen Lande, nebst der Regententafel; Barth, Reisen und Entdeckungen, kl. Ausg., Bd. 1; Karl Goedecke, Grundriß zur Geschichte der deutschen Dichtung, 2 Thle.; Brockhaus, Centralanzeiger 1859, 2te Hälfte; E. Balleske, Schillers Leben, kl. Ausg., 2 Bde., D. F. Gruppe, Minos; G. A. von Klöden, Handbuch der Erdfunde; Schreber, Arztlicher Blick in das Schulwesen.

c) An Fortsetzungen: Petermanns Geogr. Mitth. 1859; J. u. W. Grimm, deutsches Wörterbuch III., 1—3; Horaz, Episteln von Döderlein II.; Schömann, Griech. Alt. II.; Bunsen, Bibelwerk, Halbb. 3.; Scriptores rerum Germ. fasc. 13.; Karl Ritter, Erdfunde XIX.; Rosgarten, Wörterbuch der niederdeutschen Sprache, Lief. 2.; Hupfeld, Psalmen III. Außerdem wurde Jahrgang 1858 von Jul. Müßell's Zeitschrift der Bibliothek eingereicht.

Auch für manche Schenkungen, die seit Ostern 1859 einliefen, sind wir wieder zu großem Danke verpflichtet; wir erhielten:

A. Vom Hohen Königlichen Ministerium der geistlichen und Unterrichtsangelegenheiten und vom Königlichen Oberschulcollegium:

- 1) Calenberger Urfundenbuch, herausg. von Wilhelm von Hodenberg, dritte Abth. Loccum.
- 2) Urfundenbuch zur Geschichte der Herzöge von Braunschweig und Lüneburg und ihrer Lande etc. von H. Sudendorf. Th. 1.
- 3) Die Schulprogramme der in Tauschverband stehenden Staaten und die Programme der Georgia Augusta.

B. Von den Herren Verfassern:

- 1) Carl Oltrogge, Deutsches Lesebuch. Neue Auswahl. Vor-
kursus (*).
- 2) C. Fr. Aug. Kühn's Rechenbuch. Th. I. ed. II. Aufl. 2 (*).
- 3) H. Krause, Kurze hochdeutsche Sprachlehre. Aufl. 2.

Hieran reihen sich die Programme der Universität Bonn, mit welcher ein Tauschvertrag eingegangen ist.

Die mit (*) bezeichneten Werke sind uns durch Vermittelung des Königl. Oberschulcollegii zugegangen.

C. Von den Herren Verlegern:

- 1) Von der Hahn'schen Hofbuchhandlung zu Hannover:
Leunis Synopsis der 3 Naturreiche. Aufl. 2. Th. I.
Schluß.
- 2) Von der Verlagshandlung von Fr. Vieweg und Sohn zu
Braunschweig: W. Pape's deutsch-griech. Handwörterbuch.
ed. 2., bearb. von M. Sengebusch.

D. Von den Herren:

Regierungsassessor Strandes: Les mille et une nuits. Pracht-
ausgabe von Ernert Bourdin et Comp. in Paris. Th. I.

Buchhändler A. Pockwitz: Die Rathsfreischule in Leipzig etc.,
Sittengemälde von London von H. in London. Gotha 1801.

Collaborator Brandt: Dr. Carl Bloez, Lehrbuch der franzöf.
Sprache. I. Cursus. 13te Aufl. In spiritualibus natu-
ram et vim inquit Meno Valett. Dr. Progr.

Corrector Krause: Rost's Griechische Grammatik. 5te Aufl.
Hoffmann's Neuhochdeutsche Elementargramm. 4te Aufl.
Brockhaus Centralanzeiger, Jahrg. I. und II., erste Hälfte.
W. Bergmann, Worte der Weihe (zum Schillerfeste).

Vom ehemaligen Schüler Const. Neuck's: Hebel's Werke. 2te
Ausg. Karlsruhe 1853.

Außerdem ist vom Comité für die Schillerfeier am 10.
November 1859 dem Gymnasium eine große, schöne Büste des
Dichters zum Schmucke der Aula geschenkt worden.

6. Die öffentlichen Prüfungen wurden in folgender Weise
abgehalten:

1859 den 8ten December:

Secunda 9 — 10. Geschichte. Collaborator Bockemüller.
10 — 11. Homeri Ilias. Rector Kiene.
11 — 12. Horatius. Director Blas.

den 14ten December:

Prima 9 — 10. Ciceronis epistolae. Director Blas.
10 — 11. Euripides. Corrector Krause.
11 — 12. Horatii epistolae. Rector Kiene.

1860 den 17ten Februar:

Quinta u. Sexta combinirt 9 — 10. Religion. Reallehrer
Kabeler.
Sexta 10 — 11. Latein. Collaborator
Muhagen.
11 — 12. Deutsch. Reallehrer
Kabeler.

den 23ten Februar:

Quinta u. Sexta 9 — 10. Singen, Alpers. Rechnen, Real-
lehrer Kabeler.
Quinta 10 — 11. Latein Collaborator Brandt.
11 — 12. Französisch

Eingefügt waren in die Prüfung der oberen Klassen münd-
liche Vorträge, der unteren Erzählen und Declamiren.

Der hundertjährige Geburtstag Schillers wurde durch einen
Schulact auf dem Rathhause saale gefeiert. Eine einleitende An-
sprache hielt der Vorsitzende Wohlwöblichen Patronats, der Herr

Landrath Neubourg, die Festrede der Conrector Krause. Die beiden Primaner Holzermann und Kahrs betheiligten sich der erstere gleichfalls durch eine Rede, der zweite durch den Vortrag von Schillers Gang nach dem Eisenhammer unter Musikbegleitung.

7. Schülerbestand. Sommerhalbjahr Ostern — Michaelis 1859.

Prima	9	Einheimische,	8	Auswärtige,	insges.	17	Schüler.
Secunda	5	"	11	"	"	16	"
Tertia hum.	8	"	10	"	"	18	"
Tertia realis	9	"	11	"	"	20	"
Quarta hum.	8	"	7	"	"	15	"
Quarta real.	10	"	3	"	"	13	"
Quinta	17	"	5	"	"	22	"
Sexta	15	"	2	"	"	17	"

Summa 81 Einheimische, 57 Auswärtige, insges. 138 Schüler.

Darunter 66 Humanisten, 33 Realisten, 39 unbestimmt.

Winterhalbjahr Michaelis 1859 — Ostern 1860.

Prima	6	Einheimische,	7	Auswärtige,	insges.	13	Schüler.
Secunda	5	"	9	"	"	14	"
Tertia hum.	6	"	12	"	"	18	"
Tertia realis	7	"	11	"	"	18	"
Quarta hum.	10	"	3	"	"	13	"
Quarta real.	11	"	7	"	"	18	"
Quinta	18	"	4	"	"	22	"
Sexta	17	"	1	"	"	18	"

80 Einheimische, 54 Auswärtige, insges. 134 Schüler.

Darunter 58 Humanisten, 36 Realisten, 40 unbestimmt.

8. Zugang.

Sommerhalbjahr.

Winterhalbjahr.

Secunda	2	Schüler.	1	Schüler.
Tertia hum.	3	"	1	"
Tertia real.	2	"	1	"
Quarta hum.	3	"	1	"
Quarta real.	4	"	4	"
Quinta	2	"		
Sexta	12	"	3	"
		28 Schüler.		
			10 Schüler.	

9. Abgang. Sommerhalbjahr.

Aus Prima nach bestandnem Maturitätsexamen:

1. Anton Ludowieg, geb. den 18. December 1839 zu Stade, Sohn des Hauptmanns a. D. und Oberlehrers der Mathematik und Physik am hiesigen Gymnasio Ludowieg, nach Göttingen, um Philologie zu studieren.
2. William Börries Domeier, geb. den 24. Juli 1841 zu Stade, Sohn des verstorbenen Canzleiprocurators Domeier daselbst, nach Göttingen, um gleichfalls Philologie zu studieren.
3. Georg Arminius Borstelmann, geb. den 4. März 1841 zu Snarrenburg, Sohn des verstorbenen Pastor Borstelmann zu Neuenkirchen, nach Erlangen, um Theologie zu studieren.
4. Wöhrmann, um in's Militair zu treten.

Aus Secunda:

5. Eickenrodt zu gleichem Zwecke.
6. Brüning auf das Domgymnasium zu Verden.

Aus Tertia:

7. Rudorff, um in's Kadettenhaus zu Hannover zu treten.
8. Waller I. wegen Versetzung des Vaters nach Hannover.

Aus Realtertia:

9. Köpfe zur polytechnischen Schule zu Hannover.
10. Vogel um Dekonom zu werden.
11. Kuhlcke;
12. Bethe; beide um Kaufmann zu werden.

Aus Realquarta:

13. Dieckmann in's elterliche Haus zurück.
14. Janzen auf die Bürgerschule zu Bremerhaven.

Aus Quinta:

15. Kobbé auf das Progymnasium zu Nienburg.

Aus Sexta:

16. Waller II. wegen Versetzung des Vaters nach Hannover.
17. Meier wegen Versetzung des Vaters nach Celle.

Winterhalbjahr.

Aus Prima nach bestandnem Maturitätsexamen:

1. Ulrich Philipp Wilhelm Forcke, geb. den 25. März 1840 zu Pattensen bei Winsen, Sohn des Zolleinnehmers Forcke zu Twielenfleth im Altenlande, nach Göttingen, um Philologie und Mathematik zu studieren.
2. Diederich Theodor Johannes Peters, geboren den 12. September 1840 zu Borstel im Altenlande, Sohn des Orga-

Es sind, wie nach mehreren Mittheilungen nicht zu bezweifeln steht, wiederholt Fälle vorgekommen einerseits, daß Gymnasisten, welche nach vollendetem Cursus einer Classe nicht versetzt worden sind, bei einem andern Gymnasium, in der Hoffnung, daselbst der höhern Classe zugewiesen zu werden, sich zur Aufnahme gemeldet und zum Theil ihren Zweck erreicht haben, andererseits, daß solche Schüler, denen nach Maßgabe der im §. 6. und §. 8., Absatz 4, Unserer Instruction für die Maturitäts-Prüfung vom 15. August 1846 ertheilten Vorschrift entweder überhaupt die Fortsetzung wissenschaftlicher Studien widerrathen oder wenigstens ein ungünstiger Erfolg der Maturitätsprüfung in Aussicht gestellt ist, das bis dahin besuchte Gymnasium verlassen haben, um auf einem andern ihren Schulcursus zu vollenden, augenscheinlich von der Ansicht geleitet, von ihren neuen Lehrern günstiger beurtheilt oder auch in dem einen und andern Fache bei der Maturitäts-Prüfung milder behandelt zu werden.

Diese Fälle veranlassen Uns zwar nicht zu einer solchen Maßregel, welche dem Uebergange von einem Gymnasium auf das andere überhaupt hinderlich sein soll, — denn ein Wechsel des Ortes und der Anstalt kann unter Umständen einem Schüler für seine sittliche und wissenschaftliche Entwicklung recht wohl förderlich sein, — noch wollen Wir die Befugniß der Directoren, einem sich meldenden Schüler die Aufnahme geeigneten Falls zu gestatten und die ihm anzuweisende Classe nach bestem Ermessen zu bestimmen, im Wesentlichen irgendwie schmälern: um aber der Auffassung, als ob die verschiedenen Gymnasien in ihren Forderungen ungleichartige Maßstäbe führten, und um möglichen Mißbräuchen und Unzuträglichkeiten in der fraglichen Beziehung zu steuern, vornehmlich aber um den Directoren eine möglichst vollständige Kenntniß der von anderen Gymnasien kommenden Recipienten zu sichern, bestimmen Wir, wie folgt:

Jeder Schüler einer obern Gymnasial-Classe, welcher von einem Gymnasium des Königreichs auf ein anderes überzugehen beabsichtigt, hat dies bei der Meldung seines Abgangs von ersterem dem Director anzuzeigen und die Anstalt, welche er zu beziehen gedenkt, demselben zu benennen.

Das in Folge dessen abzufassende Abgangszeugniß soll nicht bloß den sittlichen und wissenschaftlichen Standpunkt des Abgehenden bezeichnen, sondern — neben etwaigen Bemerkungen über die Individualität desselben, welche für zweckdienlich gehalten werden, — ausdrücklich eine Angabe darüber enthalten:

- a. ob derselbe nach dem Urtheile derjenigen Lehrer, welche in der zuletzt besuchten Classe unterrichten, zu einer Versetzung in die nächst höhere Classe für reif zu erachten sei oder nicht;

b. ob nach §. 1 (Absatz 5) des Nachtrags vom 25. April 1849 zu der Instruction vom 25. August 1846 den Eltern oder Vormündern Bedenken gegen die Befähigung ihres Sohnes oder Mündels zum Gelehrtenberufe mitgetheilt sind, und worin dieselben bestehen;

c. ob eine Abmahnung von der Fortsetzung wissenschaftlicher Studien oder doch von zu frühzeitigem Abgange auf die Universität (in Gemäßheit des §. 6 und §. 8, 4. Absatz, der Instruction) erfolgt ist.

Dieses Zeugniß ist nicht dem abgehenden Schüler einzuhändigen, sondern dem Director desjenigen Gymnasiums unmittelbar zu übersenden, bei welchem ersterer aufgenommen zu werden wünscht. Ohne ein solches Zeugniß empfangen zu haben, hat der Director die Aufnahme zu versagen, bis der Angemeldete die Zusendung des vorgeschriebenen Zeugnisses erwirkt haben wird. Verweigert der Director nach dem Empfange jenes Zeugnisses die Aufnahme, so hat er dasselbe dem Aussteller zurückzusenden.

Vorstehende Bestimmung erstreckt sich nicht auf Schüler der untern Classen bis Quarta einschließlic.

Im Falle die Eltern oder Vormünder eines Schülers einer obern Gymnasialclasse, der ein anderes Gymnasium besuchen will, außerdem ein Abgangszeugniß für einen sonstigen Gebrauch wünschen, kann dasselbe sich auf eine Bezeugung über Betragen, Fleiß und Standpunkt der Kenntnisse beschränken, sofern der besondere Zweck nichts weiter erheischt.

Den Schülern der obern Classen sind obige Bestimmungen halbjährlich zur Kenntniß zu bringen.

Hannover, den 3. Juni 1859.

Königliches Ober = Schul = Collegium.

Kohlrausch.

An
sämmliche Gymnasial-Directoren
des Königreichs.

ahr 1860.

Lehrer.	V.	VI.	Wöchentliche Stundenzahl.
1. Director Platz, Ordinarius der Prima			14 St.
2. Oberlehrer Hauptmann Ludowieg			14 St.
3. Rector Dr. Kiene, Ordina- rius der Se- cunda			22 St.
4. Conrector Krause, Ordi- narius der Tertia hum.			20 St.
5. Conrector Loeber, Ordi- narius der Quarta hum.			23 St.
6. Collaborator Bockemüller			23 St.
7. Collaborator Diedmann, Or- dinarius der Tertia real.			23 St.
8. Collaborator Brandt, Ordi- narius der Quinta	10 Latein 4 Französisch		24 St.
9. Reallehrer Kabeler, Or- dinarius der Sexta	3 Religion 2 Naturgeschichte 3 Deutsch 1 Declam. 4 Deutsch 3 Geographie 3 Rechnen 3 Geographie ob. Geschichte		24 St.
10. Collaborator Muhagen, Or- dinarius der Quarta real.		10 Latein	24 St.

[illegible]

Bockemüller, Fr.

Commentatio de elisione, quae in versu Romanorum hexametro admittitur (
Progr. D. Gymn. zu Stade f. 1859/60)

Stade 1860

L.lat. 92 w

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10585710-8